

Zlepšenie efektívnosti práce polície

Čo je

diskriminačné etnické proflovanie

a ako mu predísť: príručka

Členské štáty a skratky

Skratka	Členský štát	Skratka	Členský štát
AT	Rakúsko	IT	Taliano
BE	Belgicko	LT	Litva
BG	Bulharsko	LU	Luxembursko
CY	Cyprus	LV	Lotyšsko
CZ	Česká republika	MT	Malta
DE	Nemecko	NL	Holandsko
DK	Dánsko	PL	Poľsko
EE	Estónsko	PT	Portugalsko
EL	Grécko	RO	Rumunsko
ES	Španielsko	SE	Švédsko
FI	Fínsko	SK	Slovensko
FR	Francúzsko	SI	Slovinsko
HU	Maďarsko	UK	Spojené kráľovstvo
IE	Írsko		
HR	Chorvátsko		

Obsah

Obrázky	4
Úvod	5
1. Čo je profilovanie?	8
1.1. Profilovanie vo všeobecných súvislostiach.....	8
1.2. Profilovanie v súvislosti s presadzovaním práva.....	11
1.2.1. Profilovanie v súvislosti s presadzovaním práva	11
1.2.2. Profilovanie na základe hĺbkovej analýzy údajov.....	13
2. Diskriminačné etnické profilovanie	15
2.1. Čo znamená „diskriminácia“?.....	15
2.1.1. Odlišné zaobchádzanie	16
2.1.2. Nezákonné dôvody	16
2.2. Ako sa diskriminácia týka etnického profilovania?	17
2.3. Prečo je diskriminačné etnické profilovanie nezákonné?	19
2.4. Profilovanie v medziach právnych predpisov	20
2.5. Nepriama diskriminácia v súvislosti s etnickým profilovaním	24
3. Problémy, ktoré spôsobuje diskriminačné etnické profilovanie polícií a komunitám	27
3.1. Prieskum EÚ – MIDIS	27
3.2. Etnické profilovanie – je to jednoducho „dobrá práca polície“?	34
3.2.1. Zmena zamerania z rasy alebo etnického pôvodu na správanie.....	37
3.2.2. Obmedzenia a negatívny potenciál profilovania.....	38
3.3. Negatívny vplyv na osoby, komunity a prácu polície	38
4. Boj proti diskriminačnému etnickému profilovaniu	47
4.1. Jasné usmernenia pre policajtov	47
4.2. Školenia a kurzy	52
4.3. Formuláre o zastavovaní a kontrolách.....	55
4.3.1. Vnútorne monitorovanie a odhaľovanie neprimeranosti	57
4.3.2. Mechanizmy podávania sťažností verejnosti na políciu.....	60

4.4. Analýza správania	61
4.5. Kvalitné opisy podozrivých osôb a kvalitné informácie.....	63
4.6. Kvalitné zastavovanie a kontroly	64
4.7. Úvahy pre budúcnosť	67
Stručné zhrnutie niektorých hlavných bodov príručky	68
Bibliografia	69

Obrázky

Obrázok 1: Občania zastavení políciou za uplynulých 12 mesiacov.....	31
Obrázok 2: Počet zastavení políciou za uplynulých 12 mesiacov	33
Obrázok 3: Okolnosti a povaha zastavení	44

Úvod

„Etnické profilovanie“ nie je v členských štátoch Európskej únie nový postup, zdá sa však, že v reakcii na teroristické bombové útoky v Spojených štátoch amerických (USA) v roku 2001, Madride v roku 2004 a Londýne v roku 2005, ako aj na intenzívnejšie znepokojenie vyplývajúce z nezákonného prisťahovalectva nadobúda väčší význam. Medzivládne organizácie ako Organizácia Spojených národov (OSN), Rada Európy a Európska únia (EÚ), ako aj mimovládne organizácie pôsobiace v oblasti ochrany ľudských práv vyjadrili v tejto súvislosti obavy. Predovšetkým sa tvrdilo, že etnické profilovanie je nielen v rozpore s právnymi predpismi týkajúcimi sa diskriminácie, ale má aj nepriaznivé sociálne následky. Etnické profilovanie je však v Európe vo všeobecnosti nedostatočne ohlasované a mimo Spojeného kráľovstva málo pochopené. Spojené kráľovstvo rieši diskriminačné etnické profilovanie od 80. rokov 20. storočia a na základe toho vytvorilo pevnú výskumnú základňu, ako aj mnoho politických reakcií na tento problém. V ostatných členských štátoch EÚ však uznaniu diskriminačného etnického profilovania nevenovali toľko pozornosti. Preto európska odborná literatúra pochádza prevažne zo Spojeného kráľovstva, čo znamená, že veľké množstvo príkladov použitých v tejto príručke je vybraných z britského kontextu. Je však nevyhnutné poznamenať, že EÚ a najmä Európsky parlament určili problém profilovania ako naliehavú otázku v oblasti boja proti terorizmu, presadzovania práva, prisťahovalectva, colných a hraničných kontrol.⁽¹⁾ Vzhľadom na to je cieľom tejto príručky priblížiť čitateľom otázku etnického profilovania ako koncepciu a postup, ktorý je možné spochybnit' vzhľadom na jeho potenciál diskriminovať a oslabovať základné práva.

Táto publikácia je určená najmä vedúcim pracovníkom orgánov činných v trestnom konaní. Jej cieľom je zlepšiť porozumenie teórie a praxe etnického profilovania a začleniť ho do právneho a sociálneho kontextu. Tento cieľ sa dosahuje prostredníctvom vysvetlenia spôsobu, ako sa profilovanie používa vo všeobecnom kontexte mimo oblasti presadzovania práva, napríklad v oblasti prieskumu trhu. Potom sa skúma profilovanie ako postup v súvislosti s presadzovaním práva. V príručke sa predovšetkým uvádza, kedy sa profilovanie na základe rasového alebo etnického pôvodu alebo

(1) Pozri odporúčanie Európskeho parlamentu Rade z 24. apríla 2009.

náboženského vyznania považuje za diskriminačné, čiže nezákonné, a za akých okolností je možné odvolať sa na tieto charakteristiky. Príručka ďalej skúma škodlivé následky diskriminačného etnického profilovania, jeho účinnosť ako nástroja na presadzovanie práva, ako aj alternatívne policajné postupy a ochranu pred zneužívaním profilovania.

V príručke sa na označenie postupu, v rámci ktorého sa rozhodnutia v oblasti presadzovania práva zakladajú výlučne alebo najmä na rasovej, etnickej alebo náboženskej príslušnosti jednotlivca, používa skôr výraz „diskriminačné etnické profilovanie“ ako všeobecnejší výraz „etnické profilovanie“. Dôvodom je skutočnosť, že výraz etnické profilovanie používajú často médiá, odborníci a organizácie pre občianske slobody bez presného alebo jednotného významu. Za najprimeranejší sa považuje oficiálne schválený európsky opis Európskej komisie proti rasizmu a intolerancii (ECRI), ktorá rasové profilovanie vymedzuje ako: „Policajné využívanie dôvodov týkajúcich sa rasy, farby pleti, jazyka, náboženského vyznania, štátnej príslušnosti alebo národnosti alebo etnickej príslušnosti v rámci činností zameraných na kontrolu, dohľad alebo vyšetrovanie, a to bez objektívneho a primeraného dôvodu.“⁽²⁾ Komisia ECRI v dôvodovej správe k svojmu všeobecnému politickému odporúčaniu č. 11 zdôraznila skutočnosť, ktorej je venovaná kapitola 2, že priama diskriminácia nemôže byť nikdy v súlade so zákonom a „primeraný dôvod“ na uplatnenie rasových, etnických alebo náboženských hľadísk bude existovať iba v osobitných a obmedzených situáciách.

Príručka je zameraná iba na preskúmanie profilovania v súvislosti so všeobecnou prácou polície vrátane boja proti terorizmu. Príručka sa však nezaobrá profilovaním v súvislosti s azylom, prisťahovalectvom ani colnými kontrolami, kde štátna príslušnosť (a teda nepriamo aj rasová, etnická alebo náboženská príslušnosť) môže pri rozhodovaní zohrávať osobitnú úlohu. Profilovanie sa v príručke skúma iba v súvislosti so zastavovaním a kontrolou zo strany polície. Preto sa neskúma profilovanie v iných funkciách, ako napríklad hĺbková analýza údajov, kontroly riadneho pobytu alebo totožnosti.

V príručke sa uvádza mnoho príkladov a prípadových štúdií s cieľom ilustrovať postupy a činnosti polície, ktoré majú negatívne aj pozitívne výsledky. Prípadové štúdie, pokiaľ nie je uvedené inak, poskytla univerzita vo Warwicu a Open Society Justice Initiative (OSJI).

⁽²⁾ ECRI (2007), ods. 1. 6

Chceli by sme poďakovať účastníkom schôdze partnerského preskúmania, ktorá sa konala v októbri 2009: pani Greete Elsingovej, policajnej komisárke a vedúcej poradkyni v Policajnej akadémii v Holandsku; pánovi Karlovi-Heinzovi Grundboeckovi, vedúcemu oddelenia pre odborné vzdelávanie na rakúskom Federálnom ministerstve vnútra a generálnemu tajomníkovi Asociácie európskych vysokých policajných škôl (AEPC); pani Marii Knutssonovej, odbornej asistentke na švédskej Národnej vysokej policajnej škole; pánovi Andreovi Konzeovi, vyššiemu policajnému dôstojníkovi Štátnej polície Severného Porýnia-Vestfálska (Nemecko); a pánovi Muratovi Yildizovi, poradcovi v oblasti odborného vzdelávania v policajnom Útvare rýchleho nasadenia OBSE. Pripomienky k návrhu príručky predložil aj Simon Denison z Úradu pre reformu trestného súdnictva v Spojenom kráľovstve a James A. Goldston, výkonný riaditeľ OSJI.

Tam, kde je to možné, je v poznámkach uvedený krátky odkaz na odbornú literatúru. Na konci príručky sú v bibliografii uvedené úplné odkazy, ako aj zoznam webových stránok týkajúcich sa medzivládnych orgánov, na ktorých dokumenty sa tu často odvoláva.

1. Čo je profilovanie?

V tejto kapitole sa vysvetľuje význam pojmu „profilovanie“ ako všeobecná koncepcia a postup. Profilovanie sa vo veľkej miere používa v obchodných súvislostiach a jeho skúmaním sa preto začína v tomto bežnom prostredí. Po vysvetlení základných zásad a prípadných rizík profilovania sa preskúma jeho uplatňovanie v súvislosti s presadzovaním práva.

1.1. Profilovanie vo všeobecných súvislostiach

Profilovanie na veľmi všeobecnej úrovni predstavuje kategorizáciu jednotlivcov podľa ich charakteristík, a to stálych (ako napríklad pohlavie, vek, etnická príslušnosť, výška) alebo premenlivých (ako napríklad zvyky, preferencie alebo iné prvky správania). Takúto kategorizáciu osôb používajú často poisťovne na vymernie poplatkov podľa rizík (napr. fajčiari môžu mať častejšie zdravotné problémy, a preto môžu platiť vyššie poplatky za zdravotné poistenie) a marketingové spoločnosti na určenie výrobkov, ktoré budú predmetom reklamy (napr. vernostné karty obchodných reťazcov môžu odhaliť nákupné vzory osôb, ktorým potom poskytujú podrobné informácie o špeciálnych ponukách týkajúcich sa výrobkov, ktoré často kupujú).

Postup vytvárania uvedených typov profilov je podobný postupu známemu ako „analýza správania“, v rámci ktorej sa spájajú vzory správania (napr. nakupovanie piva) s určitými charakteristikami (napr. muž, vek od 18 do 35 rokov). Takéto profilovanie má tri kroky:

- a. Po prvé, zhromažďujú sa anonymné údaje a informácie, ktoré sa uchovávajú v databázach (zvyčajne uchovávané na digitálnom zariadení ako pevný disk počítača). Napríklad jednoduchý zoznam odpovedí v dotazníkoch o vzoroch nakupovania odevov.
- b. Po druhé, príslušné premenné sa spoja alebo uvedú do vzťahu a vytvoria sa nové kategórie informácií. To sa označuje ako hĺbková analýza údajov a zvyčajne sa vykonáva prostredníctvom počítačového softvéru. Tieto informácie je možné považovať skôr za súhrn alebo skupinu údajov ako za jednotlivé dotazníky s cieľom určiť napríklad, aký podiel mužov a žien a osôb niektorých vekových kategórií kupuje určité značky a druhy odevov.

- c. Po tretie tieto informácie sa potom vykladajú, aby bolo možné vytvoriť predpoklad týkajúci sa správania ľudí. Tento postup je známy ako „dedukcia“, pretože z určených charakteristík sa vyvodí vzor správania. Niekedy sa iba posledný krok označuje za profilovanie. Napríklad na základe informácií je možné predpokladať, že vysoký podiel osôb, ktoré nosia určitú značku a štýl odevu, sú ženy vo veku od 16 do 19 rokov. Na základe toho vieme, že štandardný profil osoby, ktorá nosí túto značku a štýl, je žena vo veku 16 až 19 rokov.

*** Profilovanie umožňuje „kategorizovať jednotlivcov na základe pozorovateľných charakteristík, aby bolo možné vyvodit' ďalšie charakteristiky, ktoré nie sú viditeľné“.(³)**

Zhromažďovanie údajov na vytváranie profilov vyvolalo otázky týkajúce sa práva jednotlivcov na ochranu údajov, najmä ak sa profilovanie používa v súvislosti s dôležitými rozhodnutiami, ako napríklad poskytnutím úveru. Môže vzniknúť mnoho problémov, v súvislosti s ktorými je potrebné uviesť nasledujúce dve kľúčové úvahy:

- a. Po prvé, pri vytváraní konkrétnych „kategórií“ môžu vzniknúť chyby. Napríklad softvér na hĺbkovú analýzu údajov môže omylom ukázať **nesprávnu súvislosť** medzi sexuálnou orientáciou a úverovou bonitou, takže u homosexuálne orientovaných mužov sa skôr predpokladá nezaplatenie splátky. Na základe takejto nesprávnej kategorizácie môže byť potom pre homosexuálne orientovaných mužov problematické získať úver. Okrem toho, že homosexuálne orientovaný muž je obeťou nepriaznivého zaobchádzania, rozhodnutie sa zakladá na nesprávnej informácii, o ktorej on nevie. So zreteľom na spomínaný príklad odevov je tiež možné, že **kategórie sa nesprávne vysvetlia**. Čiže aj keď väčšina osôb, ktoré nosia určitú značku a štýl odevu, sú dievčatá vo veku od 16 do 19 rokov, nemalo by sa to považovať za predpoklad, že všetky dievčatá vo veku od 16 do 19 rokov sa takto obliekajú. Inými slovami, jednotlivci často predstavujú výnimku z pravidla. Preto môžu všeobecné súhrnné skupinové profily slúžiť na diskrimináciu tých, ktorí nekonajú v súlade so všeobecným profilom. Preto odborníci požadujú právo na „náhradu“ – to znamená možnosť opraviť informáciu – ak bolo rozhodnutie prijaté automaticky na základe profilu.(⁴)

(³) DINANT A KOL. (2009), s. 3.

(⁴) DINANT A KOL. (2009), s. 32.

b. Druhý problém možno ilustrovať na týchto príkladoch, konkrétne zhromažďovanie údajov, ktoré sa považujú za „citlivé“, ako napríklad údaje týkajúce sa rasy, etnickej príslušnosti, sexuálnej orientácie, pohlavia, náboženského vyznania, zdravotného postihnutia alebo veku. Príslušníci niektorej menšiny, ktorých definujú tieto charakteristiky, sú v súčasnosti chránení zákonom proti diskriminácii. Ak sa tieto charakteristiky potom použijú ako základ profilovania, vzniká veľké riziko diskriminácie príslušníkov týchto skupín. Dôvodom je, že na profilovanie sa používajú predpoklady týkajúce sa správania ľudí na základe špecifickej identifikovateľnej charakteristiky. Tak napríklad pri pokuse o profilovanie na základe rasy sa predpokladá, že mnoho ľudí príslušnej rasy má podobné preferencie, názory alebo správanie. Keďže takéto profilovanie sa môže zneužiť, mnohí odborníci v oblasti ochrany údajov požadujú všeobecný zákaz zhromažďovania citlivých údajov, ako napríklad o rasovej, etnickej alebo náboženskej príslušnosti. Ak však vo všeobecnosti platí pravidlo, že tieto informácie sa neukladajú do databáz, odstráni sa tým riziko vytvárania profilov, ktoré sú diskriminačné.⁽⁵⁾

*** Profilovanie môže spoločnostiam umožniť lepšie prispôbiť svoje služby a zamerať svoje výrobky na základe charakteristík zákazníkov, ktoré podnikom poskytujú informácie o preferenciách a správaní zákazníkov.**

To môže byť cenný nástroj, existuje však riziko, že pri spájaní niektorých charakteristík s niektorými preferenciami alebo správaním vzniknú chyby.

Takisto existuje riziko, že profily vypracované na základe charakteristík ako rasová, etnická alebo náboženská príslušnosť, môžu vytvoriť škodlivé a nepresné stereotypy a viesť k diskriminácii.

Predmetom nasledujúcej časti je spôsob použitia profilovania orgánmi činnými v trestnom konaní.

⁽⁵⁾ DINANT A kol. (2009), s. 33.

1.2. Profilovanie v súvislosti s presadzovaním práva

Táto príručka je zameraná iba na preskúmanie profilovania v súvislosti so všeobecnou prácou polície vrátane uplatňovania právomocí v oblasti boja proti terorizmu. Netýka sa iba profilovania v oblastiach prístahovalectva, azylu alebo colných kontrol, v ktorých môže mať štátna príslušnosť (a teda aj rasová, etnická alebo náboženská príslušnosť) rôzny význam pri rozhodovaní. Profilovanie môže vzniknúť všade tam, kde príslušník polície môže uplatňovať istú právomoc, ak na jeho rozhodnutie využiť túto právomoc v prípade konkrétnych osôb môže mať vplyv rasová, etnická alebo náboženská príslušnosť. K týmto právomociam patria:

- kontroly totožnosti;
- zastavovanie a kontroly chodcov a vozidiel;
- zastavovanie a kontrola veľkého počtu ľudí;
- rozohnanie davov;
- vydávanie napomenutí, zatykačov alebo príkazov na zadržanie;
- razie;
- sledovanie;
- hĺbková analýza údajov;
- politiky zamerané proti radikalizácii.

Táto príručka sa zameria na použitie profilovania v rámci právomocí zastavovať a kontrolovať.

1.2.1. Profilovanie v súvislosti s presadzovaním práva

Samotné profilovanie môže byť v súvislosti s presadzovaním práva oprávnený vyšetrovací postup.⁽⁶⁾ Profilovanie sa môže použiť na riešenie trestných činov, ktoré už boli spáchané, alebo na predchádzanie páchaniu trestných činov v budúcnosti. Tento postup sa označuje za profilovanie trestnej činnosti.

*** Profilovanie trestnej činnosti je použitie abstraktných ukazovateľov týkajúcich sa fyzických charakteristík, vzhľadu**

⁽⁶⁾ M. Scheinin definuje profilovanie ako „systematické spájanie súborov fyzických charakteristík, sklonov správania a psychologických charakteristík s určitými trestnými činmi a ich využitie ako základu pre rozhodnutia v oblasti presadzovania práva;“ pozri SCHEININ (2007), ods. 33.

alebo správania (napríklad etnickej príslušnosti, spôsobu obliekania, často navštevovaných miest), ktoré sú základom pre činnosti v oblasti presadzovania práva (napríklad zastavovania a kontroly, zatýkanie a odmietnutie vstupu na určité miesta).

Profily na základe osobitných informácií

Profilovanie je predovšetkým oprávnený nástroj na zadržanie podozrivých páchatelov trestných činov. Použitie profilovania, ktoré obsahuje charakteristiky týkajúce sa určitých podozrivých, ako nástroja prispievajúceho k ich zadržaniu sa všeobecne považuje za zdravý policajný prístup. Je založené na dôkazoch získaných v súvislosti s konkrétnou udalosťou alebo so sériou udalostí. Tento druh profilu je možné konkrétnejšie označiť za „opis podozrivej osoby“. Čím špecifickejší alebo podrobnejší je profil, tým menej pravdepodobné je, že bude vo veľkom rozsahu založený na všeobecnej kategorizácii rasy, etnickej alebo náboženskej príslušnosti, a tým menej pravdepodobné je, že bude diskriminačný (pozri časť 2.4).

Profily, ktoré sa nezakladajú na osobitných informáciách

Profilovanie môže byť tiež oprávnený a užitočný nástroj na identifikáciu osôb, ktoré pravdepodobne spáchali trestný čin skrytým spôsobom (napríklad skrývanie zakázaných predmetov) alebo v budúcnosti môžu spáchať trestný čin (napríklad sa pripravujú na vlámanie). Základom je informovaný predpoklad odvodený zo skúseností a odbornej prípravy, **so zameraním skôr na sklony správania** ako na rasové, etnické alebo náboženské charakteristiky. Napríklad príslušníci polície môžu pracovať s profilmi, ktoré im dávajú pokyn, aby hľadali osoby, ktoré opakovane navštevujú konkrétne miesta, ktoré sa stretávajú a vymieňajú si tašky, skôr ako každý z nich odíde, ktorých správanie je nevypočítateľné alebo nervózne, alebo ktoré robia opakovane veľké nákupy a platia iba v hotovosti. Profily, ktoré sa vo veľkej miere zakladajú na typoch správania, sa menej pravdepodobne považujú za diskriminačné na základe rasy, etnickej alebo náboženskej príslušnosti (pozri časť 2.4).

V kapitole 2 a 3 sa bude podrobnejšie rozoberať skutočnosť, že profilovanie môže byť problematické, ak neexistujú osobitné informácie, ktoré prispievajú k identifikácii podozrivých osôb, a ak sa profily zakladajú na všeobecných

charakteristikách, ako je rasová, etnická alebo náboženská príslušnosť, a nie na správaní. Profilovanie sa môže stať diskriminačným, ak polícia pravidelne spája menšiny, ktorých príslušníci majú konkrétny rasový, etnický alebo náboženský pôvod, s trestnou činnosťou. Je to tak preto, že rozhodnutie prijať policajné opatrenie je určené rasovou, etnickou alebo náboženskou príslušnosťou osoby a nie inými dôležitejšími faktormi týkajúcimi sa správania. Využívanie profilovania spôsobom, ktorý je rasovo diskriminačný, je nielen nezákonné, ale jeho účinnosť ako prostriedku na boj proti trestnej činnosti sa spochybňuje (ako sa uvádza v ďalších kapitolách).

Profilovanie sa môže uskutočňovať na organizačnej úrovni a/alebo operatívnej úrovni. Je relatívne jednoduché určiť nezákonné diskriminačné profilovanie na organizačnej úrovni. Odohráva sa napríklad vtedy, keď sa na vysokej úrovni (z vlády alebo od veliacich dôstojníkov) vydávajú jednoznačné písomne alebo ústne pokyny príslušníkom polície, aby sa pri presadzovaní práva zamerali na konkrétne skupiny.

Na operatívnej úrovni sa môže profilovanie vyskytovať v menej nápadnej forme, ak jednotliví príslušníci polície uplatnia stereotypy alebo zovšeobecnenia založené na rasovej, etnickej alebo náboženskej príslušnosti. Ich postup môže byť vedome motivovaný osobnými predsudkami, alebo si príslušníci polície nemusia uvedomovať mieru, do akej uplatňujú zovšeobecnenia a stereotypy.⁽⁷⁾

1.2.2. Profilovanie na základe hĺbkovej analýzy údajov

Táto príručka je zameraná na etnické profilovanie pri výkone policajných právomocí zastavovať a kontrolovať občanov. Na účely úplnosti prostredníctvom nasledujúcej prípadovej štúdie stručne ukáže, ako môžu orgány činné v trestnom konaní použiť hĺbkovú analýzu údajov a databázy podobným spôsobom ako spoločnosti v oblasti prieskumu trhu alebo poisťovacie spoločnosti. Po útokoch z 11. septembra 2001 vykonala nemecká polícia pomocou počítačovej techniky kontrolu zameranú na zistenie takzvaných „spiacich teroristov“. To znamená osoby, ktoré absolvovali výcvik ako prípravu

(7) „Tak, ako v prípade iných systémových postupov, rasové profilovanie môže byť uvedomované alebo neuvedomované, úmyselné alebo neúmyselné. Rasové profilovanie zo strany príslušníkov polície môže byť neuvedomované.“ Rozsudok súdu v Quebecu (trestné kolégium) z 27. januára 2005 vo veci *Kráľovná v. Campbell*, ods. 34.

na útoky v budúcnosti, ale v súčasnosti sú integrované do spoločnosti a nevykonávajú činnosti, ktoré by mohli vyvolávať podozrenie. Nemecké orgány preto vytvorili profil, ktorý bol zameraný na: mužov vo veku 18 až 40 rokov, ktorí sú v súčasnosti študentmi alebo sú bývalí študenti a ktorí sú moslimovia narodení alebo pochádzajú z niektorých z 26 krajín uvedených na osobitnom zozname. Kontrola sa vykonávala v období rokov 2001 až 2003 a v jej rámci bolo vybraných takmer 32 000 osôb, ktoré zodpovedali všetkým kritériám. Počas procesu sa uchovávali v databáze osobné údaje 200 000 až 300 000 osôb. Kontrola pomocou počítačovej techniky a na základe profilu však nevedla ani k jedinému uväzneniu.

V roku 2006 nemecký Federálny ústavný súd rozhodol, že uvedená kontrola na základe profilu je nezákonná. Zistilo sa, že porušuje práva jednotlivcov na sebaurčenie v súvislosti s osobnými informáciami (článok 2 ods. 1 základného zákona), spolu s článkom 1 ods. 1 základného zákona o ochrane ľudskej dôstojnosti. Súd konštatoval, že hĺbková analýza údajov by v zásade mohla byť oprávneným nástrojom na ochranu vnútroštátnej bezpečnosti, ale že takýto vážny zásah do ľudských práv (ktorý stigmatizoval najmä zahraničných moslimov) by bol opodstatnený iba v prípade bezprostredného a konkrétneho ohrozenia. V tomto prípade bol ohrozením hypotetický budúci útok. Aj keď súd neskúmal, či profilovanie porušovalo zákaz diskriminácie, z rozhodnutia vyplýva, že hĺbková analýza údajov sa môže dostať do rozporu s právnymi predpismi týkajúcimi sa ochrany súkromia a ľudských práv.

2. Diskriminačné etnické profilovanie

Pojem etnické profilovanie vo všeobecnosti používajú médiá, obhajcovia občianskych slobôd, právnici a politici. Nemá však presný význam a používa sa rôznym spôsobom. Použitie pojmu etnické profilovanie na označenie nezákonného profilovania môže byť zavádzajúce, lebo rasová, etnická alebo náboženská príslušnosť môže byť súčasťou profilu aj bez porušenia zákonov. V tejto kapitole sa vysvetľuje, kedy sa profilovanie, ktoré zahŕňa faktor rasovej, etnickej a náboženskej príslušnosti, považuje za nezákonné. Na opis tejto situácie sa bude používať pojem „diskriminačné etnické profilovanie“.

* Diskriminačné etnické profilovanie zahŕňa:

- zaobchádzanie s nejakou osobou menej priaznivo než s ostatnými, ktorí sú v podobnej situácii (inými slovami „diskriminačne“), napríklad pri výkone policajných právomocí ako je zastavenie a kontrola;
- prípady, keď sa rozhodnutie uplatňovať policajné právomoci zakladá výlučne alebo prevažne na príslušnosti tejto osoby k určitej rasovej, etnickej alebo náboženskej skupine.

Nasleduje podrobné vysvetlenie toho, čo tvorí diskrimináciu. Tento pojem sa potom bude uplatňovať na profilovanie.

2.1. Čo znamená „diskriminácia“?

Diskriminácia v súvislosti s profilovaním je zvyčajne „priama“ diskriminácia, ktorú je možné jednoducho určiť, lebo spočíva na **odlišnom zaobchádzaní** na základe **nelegitímnych dôvodov**. Ako sa uvádza v smernici o rovnakom zaobchádzaní s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod⁽⁹⁾, ktorá je jedným z hlavných legislatívnych nástrojov upravujúcich túto otázku, za diskrimináciu „sa považuje prípad, keď sa s jednou osobou z dôvodu rasy alebo etnického pôvodu zaobchádza, zaobchádzalo, alebo by sa zaobchádzalo v porovnateľnej

⁽⁹⁾ Článok 2 smernice 2000/43/ES z 29. júna 2000, ktorou sa zavádza zásada rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod, Ú. v. ES L 180, 19.7.2000, s. 22.

situácii menej priaznivo ako s inou osobou“. Typickým príkladom je zastavovanie príslušníkov etnickej menšiny pre podozrenie zo spáchania trestného činu *výlučne alebo najmä* na základe toho, že sú príslušníkmi tejto etnickej menšiny.

Diskriminácia môže byť aj „nepriama“. Tento druh diskriminácie je predmetom časti 2.5.

2.1.1. Odlišné zaobchádzanie

Odlišné zaobchádzanie samo osebe nie je nevyhnutne neprijateľné. Každý z nás má preferencie a prijíma rozhodnutia na základe týchto preferencií, či už sú spojené s hlbokým presvedčením alebo sú založené na chvíľkových rozmaroch. Každý deň uplatňujeme odlišenie pri rozhodovaní, ako alebo s kým sa budeme stykať, ako aj v rámci základnejších prvkov nášho života, ako napríklad pri výbere jedla, odevu alebo kde a ako budeme nakupovať. Naša motivácia sa môže zakladať dokonca na predsudkoch, ktoré sa považujú za spoločensky škodlivé, ako je sexizmus alebo rasizmus.

Právne predpisy zvyčajne neprekážajú našim rozhodnutiam, ak majú celkom osobný charakter. Napríklad rozhodnutie ženy nevykonávať jazdy v rámci získania vodičského oprávnenia s mužom, lebo mužov považuje za agresívnych a nepríjemných, sa môže považovať za sexistické, podľa zákona však nie je trestné pod podmienkou, že uvedené rozhodnutie je obmedzené na súkromnú oblasť života tejto ženy. Pokiaľ by však mala vzniknúť iná situácia, kde lektorka v autoškole odmietne všetkých mužov – záujemcov o získanie vodičského oprávnenia – pre ten istý dôvod, mohlo by sa to považovať za diskriminačné správanie, ktoré má vplyv na verejnú oblasť.

2.1.2. Nezákonné dôvody

Odlišné zaobchádzanie znamená zaobchádzať s jednou osobou odlišne (menej priaznivo) ako s inými osobami, ak sú všetci v podobnej alebo porovnateľnej situácii. Toto správanie je neprípustné, ak sa to uskutočňuje v kontexte verejnosti a ak je založené na „zakázaných“ dôvodoch. Príklady takýchto dôvodov sú výslovne uvedené v rôznych smerniciach o zákaze diskriminácie a zahŕňajú: rasový alebo etnický pôvod, vek, zdravotné postihnutie, sexuálnu orientáciu, pohlavie a náboženské presvedčenie. Táto

príručka sa zameriava na dôvody spojené s etnickým profilovaním, ako je rasová, etnická alebo náboženská príslušnosť.

Preto napríklad ak polícia zaobchádza s určitou osobou odlišne ako s inými osobami v podobnej situácii a *jediný* alebo *hlavný* dôvod tohto správania je etnická alebo náboženská príslušnosť danej osoby, pôjde o nezákonnú diskrimináciu. Je však veľmi náročné v rámci právnych predpisov aj v praxi určiť, či príslušné rozhodnutie bolo prijaté *výhradne* na základe etnickej a náboženskej príslušnosti bez vyváženia inými podstatnými úvahami. V nasledujúcej časti sa skúma táto otázka, pričom obsahuje snahu vystihnúť jej zložitosť.

2.2. Ako sa diskriminácia týka etnického profilovania?

Existuje zavedená zásada medzinárodného práva, podľa ktorej **priama diskriminácia na základe rasy, etnického pôvodu alebo náboženskej príslušnosti nemôže byť nikdy odôvodnená ani zákonná**. Tento zákaz priamej diskriminácie je taký zásadný, že podľa medzinárodného práva nie je dovolený ani v prípade, keď je ohrozená verejnosť.⁽⁹⁾ To sa týka aj mimoriadnych bezpečnostných hrozieb.

V čase uverejnenia tejto príručky sa nezdá, žeby niektorý súd na európskej úrovni mal možnosť vydať rozsudok, ktorý by sa **osobitne** zaoberal pojmom etnické profilovanie v súvislosti s presadzovaním práva. V posledných rokoch však bolo zaznamenaných niekoľko súdnych prípadov na vnútroštátnej a medzinárodnej úrovni, ktoré sa týkali osôb kontrolovaných políciou alebo imigračnými úradníkmi. Týmito prípadmi sa stanovili osobitné pravidlá, ktoré sú podstatné pre postup profilovania a dopĺňajú nasledujúcu diskusiu.

V prípade *Rosalind Williams Lecraft v. Španielsko* z roku 2009 Komisia OSN pre ľudské práva zistila nezákonnú diskrimináciu na základe rasového profilovania, aj keď tento pojem nie je v rozsudku výslovne uvedený. Rozsudok je mimoriadne dôležitý, pretože je prvým rozsudkom na úrovni OSN, ktorý bol vynesený proti rasovo a etnicky motivovaným kontrolám totožnosti políciou. Sťažovateľku v tomto prípade zastavil policajnta na nástupisku železničnej stanice v Španielsku a vyzval ju, aby predložila svoje doklady totožnosti. Sťažovateľka sa opýtala policajnta, prečo na nástupisku zastavil iba

⁽⁹⁾ Článok 4 ods. 1 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach. Pozri: RADA OSN PRE ĽUDSKÉ PRAVA (2001), ods. 8; SCHEININ (2007), ods. 41.

ju a policajti jej odpovedal: „Lebo si čierna.“ Komisia pre ľudské práva usúdila, že aj keď je vo všeobecnosti zákonné vykonávať kontroly totožnosti v záujme verejnej bezpečnosti, predchádzania trestným činom a monitorovania nezákonného prístahovalectva, „ak orgány vykonávajú uvedené kontroly, fyzické ani etnické charakteristiky vybraných osôb by sa nemali považovať za dôkaz ich prípadnej nezákonnej situácie v krajine. Kontroly totožnosti by sa takisto nemali vykonávať so zameraním výlučne na osoby s určitými fyzickými charakteristikami alebo etnickým pôvodom. To by malo nielen nepriaznivý vplyv na dôstojnosť príslušných osôb, ale tiež by prispelo k šíreniu xenofóbnych postojov medzi obyvateľstvom; takisto by to nebolo v súlade s účinnou politikou v oblasti boja proti rasovej diskriminácii.“⁽¹⁰⁾

V súvislosti s profilovaním si predstavme protiteroristické opatrenia:

V jednom európskom hlavnom meste získala polícia právomoc zastavovať a kontrolovať všetky osoby, o ktorých sa domnieva, že by mohli mať spojenie s terorizmom. Neexistujú osobitné informácie o osobách zúčastnených na prípadných útokoch okrem informácie, že sa predpokladá, že hrozba pochádza zo skupiny spojenej s al-Káidou. Policajti zastavujú mladých mužov „islamského“ alebo „ázijského“⁽¹¹⁾ vzhľadu omnoho častejšie ako príslušníkov iných etnických skupín, pretože to zodpovedá teroristickému profilu, ktorý im poskytli ich velitelia.

Na základe pravidiel, ktoré stanovilo medzinárodné právo a rôzne súdne prípady, môžeme v súvislosti s uvedeným scenárom konštatovať toto: ak policajti zastavujú osoby a ak výlučný alebo hlavný dôvod pre ich výber predstavuje rasová, etnická alebo náboženská príslušnosť týchto osôb, ide o priamu diskrimináciu a je to nezákonné. „Hlavný dôvod“ znamená, že policajti by príslušné osoby nezastavili, nebyť toho, že majú odlišný rasový alebo etnický pôvod alebo náboženské presvedčenie. Aj keď je prijateľné, aby bola rasová, etnická alebo náboženská príslušnosť **jedným** z faktorov, ktoré berú policajti do úvahy, **nemôže byť jediným ani hlavným dôvodom** na zastavovanie (pozri najmä kapitolu 2).

* Zastavovanie a kontroly osôb, pokiaľ jediným alebo hlavným dôvodom pre túto činnosť je rasová, etnická alebo

⁽¹⁰⁾ *Rosalind Williams Lecraft v. Španielsko*, oznámenie č. 1493/2006, 30. júla 2009, ods. 7.2. Stanovisko Európskeho súdu pre ľudské práva je uvedené v súdnom podaní č. 55762/00 k veci *Timišev v. Rusko* z 13. decembra 2005, o ktorom sa hovorí ďalej v texte.

⁽¹¹⁾ V tomto prípade, „ázijský“ označuje osoby indického, pakistanského alebo bangladéšského pôvodu.

náboženská príslušnosť týchto osôb, je priama diskriminácia a je nezákonná.⁽¹²⁾

2.3. Prečo je diskriminačné etnické profilovanie nezákonné?

Etnické profilovanie je nezákonné, pretože môže prispievať k zhoršovaniu vzťahov medzi rôznymi skupinami v spoločnosti a je previnením proti ľudskej dôstojnosti. Je škodlivé pre spoločnosť, pretože môže vytvárať napätie a nedôveru medzi rôznymi komunitami a je škodlivé pre ľudskú dôstojnosť, pretože neberie ohľad na to, že každý človek je jedinečná osobnosť. Právne predpisy ustanovujú, aby sa s každou osobou zaobchádzalo ako s jedinečnou osobnosťou. Aj keď môže byť pravda, že islamskí extrémistickí teroristi, ktorí sa spájajú s príslušnou hrozbou, majú často moslimský a ázijský vzhľad, táto skutočnosť nemôže byť základom predpokladu, že všetci, ktorí majú moslimský alebo ázijský vzhľad sú teroristi.⁽¹³⁾ Ako vyhlásil lord Hope (člen najvyššieho odvolacieho súdu Snemovne lordov Spojeného kráľovstva, ktorý vyhlásil svoj rozsudok vo veci Gillan):

„Celá podstata protiprávnosti diskriminácie na základe rasy zo strany štátnych orgánov spočíva v tom, že dojem zo správania niektorých príslušníkov určitej rasy nemusí zodpovedať skupine ako celku.“⁽¹⁴⁾

⁽¹²⁾ Tento výrok vyjadrujúci zásadu nie je priamou citáciou z judikatúry. Predstavuje skôr súhrn odôvodnení hlavných rozhodnutí v tejto otázke. Pozri napríklad rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, vec *Timišev v. Rusko*, ods. 58: „Súd sa domnieva, že v súčasnej demokratickej spoločnosti vybudovanej na zásadách plurality a rešpektovania rôznych kultúr neexistuje objektívne odôvodnený rozdiel v zaobchádzaní, ktoré sa zakladá výlučne alebo v rozhodujúcej miere na etnickom pôvode osôb.“ Podobne pozri rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, vec *Abdulaziz, Cabales a Balkandali v. Spojené kráľovstvo*, dodatok č. 9214/80, 28. máj 1985, ods. 78. V súvislosti s touto otázkou pozri aj: rozhodnutie Komisie OSN pre ľudské práva, vec *Rosalind Williams Lecraft v. Španielsko*, oznámenie č. 1493/2006, 30. júl 2009, ods. 7.2; záverečné pripomienky Výboru OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie (2002), ods. 9; Výbor OSN pre odstránenie rasovej diskriminácie (2005), ods. 20. Pozri tiež: lord Hope, Snemovňa lordov Spojeného kráľovstva, v UKHL R (o súdnom podaní Gillan a iní v. komisár Metropolitnej polície a iní, 2006, UKHL 12, ods. 44; barónka Hale v UKHL R v. imigračný úradník pražského letiska a iní, ex p. Európske centrum pre práva Rómov a iní, 2004, UKHL 55, ods. 73.

⁽¹³⁾ Lord Hope v odôvodnení tohto bodu vo veci Gillan odkazuje na vyhlásenie barónky Halovej týkajúce sa politiky imigračných úradníkov, v rámci ktorej s rómskymi cestujúcimi zaobchádzajú s väčšou nedôverou (pokiaľ ide o otázku, či po príchode do Spojeného kráľovstva chcú požiadať o azyl) ako s inými cestujúcimi. Barónka Halová vyhlásila, že úradník „môže konať na základe predpokladu o príslušníkoch... rasy, ktorý sa často potvrdzuje a ktorý ak sa potvrdí, poskytne správny dôvod na menej priaznivé zaobchádzanie v príslušnom prípade. Ale, čo sa môže považovať za pravdivé v súvislosti so skupinou, nemusí byť pravdivé o podstatnom počte osôb v rámci danej skupiny“. UKHL R v. imigračný úradník pražského letiska a iní, ex p. Európske centrum pre práva Rómov a iní, 2004, UKHL 55, ods. 82. Barónka Halová cituje J. Hartmanna v rozsudku vo veci Výbor pre rovnaké príležitosti v. riaditeľ školstva, 2001, HKLRD 690, ods. 86.

⁽¹⁴⁾ Rozsudok lorda Hopa v R (o súdnom podaní Gillan a iní v. komisár Metropolitnej polície a iní 2006, UKHL 12, ods. 44. Pozri v tejto veci rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, Gillan a Quinton v. Spojené kráľovstvo, dodatok č. 4158/05, 12. január 2010.

Pre podobné dôvody je takisto možné považovať etnické profilovanie za kontraproduktívne. Opatrenie prijaté na základe protiprávneho profilovania môže spôsobiť zvýšenie rasového napätia a podnecovať nenávisť menšín voči polícii a väčšinovej populácii. V tejto súvislosti sieť nezávislých odborníkov EÚ na základné práva uviedla:

„Odlišné zaobchádzanie s osobami v podobnej situácii na základe ich predpokladanej „rasy“ alebo ich etnického pôvodu má (také)... vážne následky spôsobujúce nejednotnosť a nenávisť, podporujúce stereotypy, a zároveň tým, že vedie k nadmernej kriminalizácii niektorých kategórií osôb, medzi ľuďmi posilňuje stereotypné spájanie trestnej činnosti s etnickým pôvodom, že odlišné zaobchádzanie na základe týchto dôvodov by sa v zásade malo považovať za protiprávne za každých okolností.“⁽¹⁵⁾ V prípadoch, keď sa vzťahy s verejnosťou zhoršujú, to môže mať takisto negatívny vplyv na získavanie informácií a iné formy spolupráce s menšinovými komunitami. To je predmetom časti 3.3.

2.4. Proflovanie v medziach právnych predpisov

Ako sa uvádza v kapitole 1, použitie profilovania nie je protiprávne a je legitímnym nástrojom na presadzovanie práva. V nasledujúcej časti sa skúma, čo to znamená pre orgány činné v trestnom konaní, a spresňuje sa rozdiel medzi zákonnými a nezákonnými opatreniami a politikami na presadzovanie práva v súvislosti s etnickým profilovaním.

Na to, aby bol výkon právomoci zastavovať a kontrolovať zákonný, je nevyhnutné, aby sa zakladal na profile, ktorý neberie do úvahy iba rasu, etnický pôvod, alebo náboženské vyznanie.⁽¹⁶⁾ To však neznamená, že by sa vôbec nemala zohľadňovať rasová, etnická alebo náboženská príslušnosť. S každým občanom by sa však malo zaobchádzať rovnako, kým neexistuje osobitný dôvod na odlišné zaobchádzanie. Európsky kódex policajnej etiky v tejto súvislosti uvádza:

⁽¹⁵⁾ Sieť nezávislých odborníkov EÚ na základné práva (2006), ods. 54.

⁽¹⁶⁾ To sa týka aj situácií, keď sa zdá, že právomoci udelené policajtom sú veľmi rozsiahle. Napríklad časti 44 – 47 britského zákona proti terorizmu z roku 2000 umožňujú udeliť právomoc zastaviť kohokoľvek v rámci pátrania po určitých predmetoch bez nevyhnutného odôvodneného podozrenia, že bol spáchaný trestný čin. Britská Snemovňa lordov však vyhlásila, že táto právomoc sa musí vykonávať vždy v súlade so zásadou nediskriminácie. *R (o súdnom podaní Gillan a iní v. komisár Metropolitnej polície a iní*, 2006, UKHL 12. Pozri v tejto veci rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, *Gillan a Quinton v. Spojené kráľovstvo*, dodatok č. 4158/05, 12. január 2010.

„Polícia má vykonávať svoje úlohy spravodlivo, riadiac sa najmä princípmi neustranosti a nediskriminačného prístupu.“⁽¹⁷⁾

Je možné, že etnický pôvod, rasa alebo náboženské presvedčenie je jedným z dôvodov, ktoré vzbudia pozornosť policajta, on však musí mať aj ďalší dôvod, aby pokračoval. Pokiaľ však ide o „ďalší dôvod“, ten závisí od požiadaviek vnútroštátnych právnych predpisov. Bežným východiskom je požiadavka existencie „opodstatnených dôvodov“ na vznik „podozrenia“ (napr. na základe podozrivého alebo nezvyčajného správania sa v konkrétnej súvislosti).⁽¹⁸⁾ V niektorých prípadoch existuje nižšia norma, ktorá môže umožniť vykonávanie právomoci na základe profesionálnej intuície.⁽¹⁹⁾

Samozrejme, nie je nevyhnutne nezákonné zastaviť a skontrolovať príslušníka etnickej, rasovej alebo náboženskej menšiny. Niekedy je rasa, etnický pôvod alebo náboženstvo legitímnym faktorom, ktorý príslušník polície bude brať do úvahy. Prestavte si napríklad, že dostupné informácie naznačujú, že v konkrétnej časti mesta bude spáchaná lúpež a že ju spácha zločinecká organizácia čínskeho pôvodu. Za týchto okolností by mohli príslušníci polície legitímne uznať rasu ako dôležitý faktor na určenie, či niektorú osobu budú považovať za podozrivú.⁽²⁰⁾ Podľa právnych predpisov musí existovať iný dôvod ako rasová príslušnosť danej osoby, aby mohol príslušník polície s touto osobou zaobchádzať odlišne ako s ostatnými občanmi. Tento dôvod musí byť špecifický pre uvedenú osobu.⁽²¹⁾ Táto osoba môže konať podozrivo, niest nezvyčajný predmet alebo byť inak nápadná.⁽²²⁾ Takisto môže existovať opis podozrivej osoby, ktorému uvedená osoba zodpovedá. Dôležité je, že etnický pôvod, rasa alebo náboženské presvedčenie uvedenej osoby nie je jediným ani hlavným dôvodom pre zastavenie a kontrolu alebo iné policajné opatrenie.

⁽¹⁷⁾ Výbor ministrov Rady Európy (2001), ods. 40.

⁽¹⁸⁾ Výbor ministrov Rady Európy (2001), ods. 40.

⁽¹⁹⁾ Lord Brown, *Snemovňa lordov Spojeného kráľovstva, v UKHL R (o súdnom podaní Gillan a iní v. komisár Metropolitnej polície a iní, 2006, UKHL 12, ods. 78 – 79.*

⁽²⁰⁾ *Barónka Hale, UKHL R v. imigračný úradník pražského letiska a iní, ex p. Európske centrum pre práva Rómov a iní, 2004, UKHL 55, ods. 92. Podobne, lord Scott, Snemovňa lordov Spojeného kráľovstva, v UKHL R (o súdnom podaní Gillan a iní) v. komisár Metropolitnej polície a iní, 2006, UKHL 12, ods. 80, 81, 45.*

⁽²¹⁾ Na jednej strane je potrebné uznať, že etnický pôvod osôb tvorí časť (a niekedy podstatnú časť) ich profilu; na druhej strane (a úplne neprijateľné) je profilovať osoby výlučne na základe odkazu na ich etnický pôvod. Policajti musia pri rozhodovaní, či budú vykonávať svoju právomoc zastavovať a kontrolovať osoby, zjavne brať do úvahy aj iné faktory.“ Lord Brown, *Snemovňa lordov Spojeného kráľovstva, v UKHL R (o súdnom podaní Gillan a iní) v. komisár Metropolitnej polície a iní, 2006, UKHL 12, ods. 91.*

⁽²²⁾ Lord Scott, *Snemovňa lordov Spojeného kráľovstva, v UKHL R (o súdnom podaní Gillan a iní) v. komisár Metropolitnej polície a iní, 2006, UKHL 12, ods. 67.*

To však neznamená, že príslušníci polície nebudú smieť za určitých okolností zastavovať iba príslušníkov určitej rasovej alebo náboženskej skupiny, pokiaľ sa príslušné rozhodnutie nebude zakladať výlučne na ich rase, etnickom pôvode alebo náboženskom vyznaní. Uvažujte napríklad o prípade skupiny nezákonných prisťahovalcov, ktorí sú všetci „nebelosi“ a rozhodli sa obsadiť verejnú budovu na protest proti tomu, že im odmietli udeliť povolenie na pobyt. Tieto osoby tak verejne protestovali, že ich pobyt nebol legalizovaný udelením povolenia. Polícia evakuovala budovu a zastavovala iba tie osoby, ktoré protestovali, a všetky tieto osoby boli „nebelosi“. Aj keď polícia zastavovala iba „nebelochov“, neznamenalo to nevyhnutne, že by sa dopúšťala rasovej alebo etnickej diskriminácie. Dôvodom je skutočnosť, že mali iné dôvody podozrievať tieto osoby zo spáchania trestného činu (ich pobyt v krajine bol nelegálny). Dôvody na podporu ich predpokladu im poskytli tieto osoby osobne svojím priznaním. Dôvod na odlišné zaobchádzanie ako s ostatnými občanmi bol ten, že boli v objektívne odlišnej situácii, keďže priznali, že ich pobyt je nelegálny.⁽²³⁾

Predstavte si trochu zmenenú situáciu, keby nikto z protestujúcich verejne nepriznal, že spáchal trestný čin. Keby policajti pri evakuácii budovy zastavovali všetkých nebelochov iba preto, lebo sú nebelosi, bola by to diskriminácia. Policajti by museli mať iné dôvody na podozrievanie týchto osôb, napríklad ich správanie.⁽²⁴⁾

Uvažujte o druhom príklade. Po viacerých násilných lúpežných prepadnutiach v hlavnom meste Rakúska, vo Viedni, ktoré údajne spáchali dvaja páchatelia tmavej pleti, orgány činné v trestnom konaní dostali príkaz zastavovať a kontrolovať všetkých mužov tmavej pleti, ktorí budú v skupinách. Na základe protestov verejnosti bol príkaz zmenený na „Afričanov tmavej pleti, približne vo veku 25 rokov, vysokých asi 170 cm, štíhlej postavy, oblečené majú... ľahké páperové vetrovky“.⁽²⁵⁾ Za jeden deň polícia zastavila a skontrolovala 136 mužov tmavej pleti, u nikoho z nich sa však nezistilo spojenie s príslušnými lúpežami.⁽²⁶⁾

⁽²³⁾ Ide o situáciu vo veci pred Európskym súdom pre ľudské práva *Cissé v. Francúzsko* (prípustnosť), dodatok č. 51346/99, 16. január 2001.

⁽²⁴⁾ Podobne ako vo veci pred Komisiou OSN pre ľudské práva *Rosalind Williams Lecraft v. Španielsko*, oznámenie č. 1493/2006, 30. júl 2009, v ktorej šlo o to, že policajt zastavil ženu iba preto, lebo mala tmavú farbu pleti, a automaticky ju podozrieval, že je nelegálna prisťahovalkyňa napriek skutočnosti, že nemal iný dôvod myslieť si to.

⁽²⁵⁾ Európska sieť nezávislých expertov pre ľudské práva (2006), s. 48.

⁽²⁶⁾ Amnesty International (2009), s. 35.

Zastavovanie jednotlivcov na základe pôvodného opisu podozrivých sa môže považovať za príklad priamej diskriminácie, kým použitie druhého profilu by sa pravdepodobne nepovažovalo. Je zrejmé, že etnický pôvod podozrivých osôb je dôležitý na ich identifikáciu. Nemôže však byť jediným dôvodom pre opatrenia na presadzovanie práva. Z uvedených prípadov vyplýva, že „podozrenie“, ktoré je potrebné na uskutočnenie policajného zásahu (a to na základe „opodstatnených dôvodov“ alebo nižších noriem), by sa malo zakladať na správaní osôb alebo podobnom faktore, na základe ktorého budú tieto osoby vytypované, a nemalo by sa zakladať na charakteristikách ako rasa, etnický pôvod alebo náboženské vyznanie.

- * Profilovanie sa považuje za diskriminačné (čiže nezákonné), ak sa policajné právomoci vykonávajú v súvislosti s osobami a jediný alebo hlavný dôvod pre ich výkon je rasa, etnický pôvod alebo náboženské vyznanie týchto osôb.

Na to, aby sa policajné postupy nepovažovali za diskriminačné, by sa každé rozhodnutie vykonávať policajné právomoci malo zakladať na faktoroch dopĺňajúcich rasovú, etnickú alebo náboženskú príslušnosť, aj keby rasa, etnický pôvod alebo náboženské vyznanie boli podstatné pre konkrétne opatrenie alebo postup.

Prostredníctvom dodatočných faktorov, na základe ktorých sa vytypuje konkrétna osoba, sa zabezpečí, že príslušníci polície nebudú uplatňovať postupy ani politiky, ktoré automaticky spájajú rasu, etnický pôvod alebo náboženské presvedčenie s trestnou činnosťou.

Tým, že sa opodstatnené dôvody na identifikáciu podozrivých podložia behaviorálnymi faktormi, na základe ktorých sa vytypujú konkrétne osoby, sa znižuje riziko diskriminačného etnického profilovania.

2.5. Nepriama diskriminácia v súvislosti s etnickým profilovaním

Ak majú príslušníci polície pokyn alebo sa sami rozhodnú na základe vedomých alebo nevedomých predsudkov zastaviť osoby na základe ich rasovej, etnickej alebo náboženskej príslušnosti, ide o priamu diskrimináciu. Kritériá, ktoré sa uplatňujú (aj keď existujú iba vo forme osobných predsudkov) pri rozhodovaní o prípadnom odlišnom zaobchádzaní s osobami, sú navonok protizákonné. Takisto je však možná nepriama diskriminácia. Nepriama diskriminácia zahŕňa⁽²⁷⁾:

- a. uplatňovanie navonok neutrálneho pravidla (napr. zastavenie každého desiateho vozidla v meste X v čase od 21.00 h. do 1.00 h.);
- b. to má však v praxi negatívnejší vplyv najmä na jednu konkrétnu etnickú, rasovú alebo náboženskú skupinu v porovnaní s inými skupinami (napr. 60 % obyvateľov mesta X, ktorí jazdia v tomto čase, sú afro-karibského pôvodu, hoci podiel afro-karibských obyvateľov mesta a okolitých oblastí neprevyšuje 30 %).

Nepriamu diskrimináciu je však možné považovať za legitímnu, ak existuje odôvodnenie. Nepriama diskriminácia môže byť opodstatnená, ak:

⁽²⁷⁾ Pojem nepriama diskriminácia vymedzujú právne predpisy Európskeho spoločenstva, ako aj judikatúra Súdneho dvora Európskej únie a Európskeho súdu pre ľudské práva. Na porozumenie prístupu Súdneho dvora Európskej únie je možné uviesť vec 170/84 *Bilka-Kaufhaus GmbH v. Karin Weber von Hartz*, 1986, Zb. s. 1607, v ktorej súd vymedzil pojem nepriama diskriminácia v súvislosti s politikou spoločnosti, ktorá vylučovala zamestnancov s čiastočným úväzkom zo svojho zamestnaneckého systému, čím ovplyvnila omnoho väčší počet žien ako mužov. Na základe testu, ktorý vytvoril Súdny dvor Európskej únie, môžu byť opatrenia nepriamej diskriminácie odôvodnené, ak zodpovedajú „skutočným potrebám“ zamestnávateľa a opatrenia, ktoré sa použijú na dosiahnutie tohto cieľa, sú „primerané a nevyhnutné“, a takisto úmerné. Na druhej strane stanovisko Európskeho súdu pre ľudské práva týkajúce sa nepriamej diskriminácie ilustruje vec *D.H. v. Česká republika*, dodatok č. 57325/00, 13. november 2007. Tento prípad sa týkal nepriamej diskriminácie rómskych detí, ktoré boli neúmerne umiestňované do osobitných škôl a základných slobôd. Pokiaľ ide o právne vymedzenia, dôležitá je najmä smernica 2000/43/ES, ktorou sa zavádza zásada rovnakého zaobchádzania bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod, smernica 2000/78/ES, ktorá ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolani, prepracovaná smernica 2006/54/ES o vykonávaní zásady rovnosti príležitostí a rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami vo veciach zamestnanosti a povolania. Konkrétne článok 2 smernice, ktorou sa zavádza zásada rovnakého zaobchádzania bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod, vymedzuje tento pojem takto: „Za nepriamu diskrimináciu sa považuje prípad, ak by v dôsledku navonok neutrálneho predpisu, kritéria alebo zvyklosti bola znevýhodnená osoba určitej rasy alebo etnického pôvodu v porovnaní s inými osobami, iba ak uvedený predpis, kritérium alebo zvyklosť je objektívne odôvodnený legitímnym cieľom a prostriedky na jeho dosiahnutie sú primerané a nevyhnutné.“

- a. odlišné zaobchádzanie má legitímny cieľ (napr. kontrola na účely zistenia kradnutých vozidiel);
- b. prijaté opatrenie je primerané dosiahnutiu cieľa (napr. zistilo sa, že v meste X je veľký počet kradnutých vozidiel).

Aj keď súdy uznali, že nepriama diskriminácia môže existovať, pre občana je problematické dokázať prípad nepriamej diskriminácie alebo použitie nesprávneho alebo neprimeraného odôvodnenia. Dôvodom je, že pri dokazovaní, že s niektorou skupinou sa zaobchádza menej priaznivo ako s inými skupinami alebo že opatrenie nie je primerané dosiahnutému cieľu, je nevyhnutné spoliehať sa iba na štatistické údaje.⁽²⁸⁾ V uvedenom prípade by bolo optimálne zohľadniť viac faktorov s cieľom určiť vzájomné pôsobenie „skutočností“ a diskriminačných postupov, napríklad: a) obyvatelia mesta a okolia (keďže obyvatelia jazdia do mesta večer za zábavou), podľa etnického pôvodu; b) obyvatelia jazdiaci vo vozidlách, podľa etnického pôvodu; c) obyvatelia jazdiaci vo vozidlách v určitých častiach mesta a v určitom čase, podľa etnického pôvodu; d) počet zatykačov/trestných stíhaní na základe zastavovania („miera úspešnosti zásahu“), pomerne k počtu zastavení v určitých lokalitách v určitom čase, podľa etnického pôvodu a dostupného počtu obyvateľov, ktorých je možné zastaviť.

Na základe podrobných údajov je možné ukázať, že intenzívna práca polície mesta X má neprimerane negatívny vplyv na konkrétne skupiny a nízku mieru „úspešnosti“ (to znamená, že bolo odhalených malé množstvo trestných činov). Preto by na riešenie trestnej činnosti bola vhodnejšia a primeranejšia iná policajná stratégia (taká, ktorá nie je zameraná prevažne na jednu rasovú skupinu). Žiaľ, vo väčšine krajín nie sú dostupné takéto údaje; keď sa zhromažďujú štatistické údaje, zriedka obsahujú kategórie rasy, etnického pôvodu alebo náboženského vyznania. Dôvodom je skutočnosť, že mnoho vnútroštátnych orgánov nesprávne vykladá pravidlá na ochranu

⁽²⁸⁾ Pozri napríklad rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci *D.H. v. Česká republika*, dodatok č. 57325/00, 13. november 2007, ods. 192 – 193. Ďalší dôležitý rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva, ktorý zdôrazňuje význam štatistických údajov na určenie diskriminačných postupov, je *Opuz v. Turecko*, dodatok č. 33401/02, 9. jún 2009, ods. 192-202. Pozri aj rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci *Oršuš a iní v. Chorvátsko*, dodatok č. 15766/03, 17. júl 2008. Podobne Súdny dvor Európskej únie sa vo veľkej miere spoliehal na štatistické údaje pri určení odlišného zaobchádzania medzi dvomi skupinami v podobných situáciách (najmä v súvislosti s diskrimináciou na základe pohlavia v oblasti zamestnaneckých právomocí) vo veci *C-167/97, Seymour-Smith a Perez*, 1999, Zb. s. I-623, vo veci *C-256/01, Allonby v. Accrington a Rossendale College a iní*, 2004, Zb. s. I-873, vo veci *C-300/06, Voß v. Spolková krajina Berlín*, 2007, Zb. s. I-10573.

údajov týkajúce sa zhromažďovania „citlivých“ údajov, aby vylúčili súhrnné zhromažďovanie štatistických údajov, ktoré môžu určiť diskriminačné postupy, ktoré polícii neprinášajú účinné výsledky⁽²⁹⁾.

* Štatistické údaje o etnickom pôvode

Na preukázanie tvrdenia o nepriamej diskriminácii v súvislosti s etnickým profilovaním je dôležité, aby boli štatistické informácie týkajúce sa uplatňovania policajných právomocí dostupné a rozčlenené podľa rasy, etnického pôvodu alebo náboženského vyznania. Žiaľ, uvedené údaje o etnickom pôvode nie sú vo väčšine krajín dostupné. Hlavnou prekážkou zhromažďovania uvedených údajov je rozšírený názor vnútroštátnych orgánov, že zhromažďovanie takýchto údajov nie je v súlade s pravidlami týkajúcimi sa ochrany súkromia, najmä so zákonom o ochrane údajov. Napriek možnému zneužitiu údajov, ktoré obsahujú citlivé informácie, je podľa zákona možné dosiahnuť rovnováhu medzi právom na ochranu údajov osôb a potrebou zhromažďovať uvedené informácie s cieľom zabrániť diskriminácii zo strany verejných orgánov, pokiaľ existujú dostatočné záruky.⁽³⁰⁾

Okrem toho z výsledkov prieskumu FRA EÚ – MIDIS (pozri časť 3.1) vyplýva, že 65 % z 23 500 respondentov, príslušníkov niektorej etnickej menšiny alebo prisťahovalcov, v členských štátoch EÚ, bolo ochotných poskytnúť anonymné informácie o svojom etnickom pôvode v súvislosti so sčítaním obyvateľstva, ak by bolo možné použiť ich v boji proti diskriminácii.⁽³¹⁾

⁽²⁹⁾ Pozri stanovisko európskeho dozorného úradníka pre ochranu údajov 2009/C 276/02; uznesenie Európskeho parlamentu 2010/C 16 E/08, s. 44 – 49; správu Komisie o uplatňovaní smernice Rady 2000/43/ES (KOM(2006)0643).

⁽³⁰⁾ Pozri najmä Simon (2007).

⁽³¹⁾ Otázka A5a prieskumu EÚ – MIDIS bola formulovaná takto: Súhlasili by ste s anonymným poskytnutím informácií o svojom etnickom pôvode v rámci sčítania obyvateľstva, ak by to prispelo k boju proti diskriminácii vo vašej krajine?

3. Problémy, ktoré spôsobuje diskriminačné etnické profilovanie polícii a komunitám

Profilovanie na základe všeobecných kategórií rasy, etnického pôvodu alebo náboženského presvedčenia môže mať niekoľko nevýhod. Najväčší problém z hľadiska presadzovania práva sa týka napätia, ktoré môže také profilovanie spôsobiť vo vzťahoch s menšinovými komunitami.⁽³²⁾ To môže na druhej strane oslabiť účinné postupy polície, ktoré sú založené na spolupráci s verejnosťou, a takisto môže spôsobiť hnev v príslušných komunitách. Existujú tiež pochybnosti o skutočnej účinnosti použitia všeobecného profilovania pri vyšetrowaní trestných činov, to znamená, či profilovanie skutočne zvyšuje mieru úspešnosti pri operáciách, pri ktorých polícia zastavuje a kontroluje občanov (označovanú za „mieru úspešnosti zásahu“). V tejto kapitole sa najprv uvádza prieskum FRA EÚ – MIDIS, ktorého zistenia sa použijú na ilustráciu konkrétnych bodov, a potom skúma každá z týchto otázok.

Na úvod je potrebné poznamenať, že ak sa profilovanie vykonáva diskriminačným a nezákonným spôsobom, orgány činné v trestnom konaní budú čeliť žalobám. To sa môže uskutočniť vo forme vnútorného dohľadu prostredníctvom úradu na riešenie sťažností na políciu alebo stáleho občianskeho a trestného súdneho systému, alebo osobitných orgánov na riešenie sťažností, ktoré sa zaoberajú nediskrimináciou. To samo osebe môže zaťažiť zdroje, ako aj morálku polície, a prerušiť prácu polície.

3.1. Prieskum EÚ – MIDIS

Niektoré údaje uvedené v tejto kapitole boli získané z prieskumu Európskej únie týkajúceho sa menšín a diskriminácie Agentúry pre základné práva, alebo stručne z prieskumu EÚ – MIDIS. Výsledky uvedené v tejto príručke dopĺňa

⁽³²⁾ Pozri OBSE (2006).

Správa o kľúčových údajoch z prieskumu o presadzovaní práva, ktorá poskytuje podrobnejšie výsledky.⁽³³⁾

Na rozdiel od niekoľkých výskumných štúdií, ktoré sa týkajú skúseností konkrétnych skupín s profilovaním zo strany polície, je problematické získať reálne údaje, ktoré potvrdzujú rozsah a povahu policajného profilovania. Bez tohto dôkazu je problematické dokázať, či v rámci policajných opatrení v súvislosti s rozličnými skupinami existujú rozdiely, a v prípade, že by to tak bolo, či môžu byť uvedené rozdiely výsledkom diskriminačného profilovania.

Z 27 členských štátov EÚ je Spojené kráľovstvo v súčasnosti jedinou krajinou, v ktorej sa systematicky zhromažďujú policajné údaje o zastaveniach, ktoré obsahujú aj informácie o etnickej príslušnosti zastavených osôb. Napríklad v období od apríla 2007 do marca 2008 zhromaždila polícia v Anglicku a Walese údaje o 1 205 841 zastavení osôb, ktoré obsahujú informácie týkajúce sa etnického pôvodu, ktoré poskytli zastavené osoby.⁽³⁴⁾ Dôležité je, že údaje sú k dispozícii verejnosti, a preto môžu prispieť k zabezpečeniu zodpovednosti polície, ako aj k prípadnej reforme, ak by sa zistilo, že v rámci práce polície s menšinovými skupinami existujú neodôvodnené rozdiely v porovnaní s celou populáciou.

Keďže vo väčšine členských štátov uvedené údaje chýbajú, agentúra FRA sa rozhodla začleniť do prieskumu EÚ – MIDIS otázky o skúsenostiach respondentov so zastávaním políciou a o ich vnímaní etnického profilovania pri zastavení.

Výsledky prieskumu EÚ – MIDIS o zastávaní občanov políciou sú získané zo vzorky 23 500 príslušníkov etnických menšín a prisťahovalcov v členských štátoch EÚ. Výsledky je možné porovnať so vzorkou 5 000 príslušníkov väčšinovej populácie v 10 členských štátoch, ktorí odpovedali na otázky

⁽³³⁾ *Správa o kľúčových údajoch* č. 4: Zastavovanie občanov políciou a menšiny, FRA (2010), Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie. Pozri aj *správu EÚ – MIDIS o hlavných výsledkoch* (december 2009), ktorá obsahuje údaje o zastávaní políciou a vnímaní profilovania zo strany všeobecných skupín, ktoré sa zúčastnili na prieskume – napríklad pre všetkých subsaharských Afričanov alebo všetkých Severoafričanov, ktorí sa zúčastnili na prieskume.

⁽³⁴⁾ Počet zastavení sa zakladá na článku 1 zákona o polícii a dôkazoch v trestnom konaní (Police and Criminal Evidence Act) z roku 1984 a iných právnych predpisoch, ako napríklad zastavenia podľa článku 60 zákona o trestnom súdnictve a verejnom poriadku (Criminal Justice and Public Order Act) z roku 1994 a zastavenia podľa článku 44 ods. 1 a 2 protiteroristického zákona (Terrorism Act) z roku 2000. Údaje týkajúce sa určenia etnickej príslušnosti samotnými zastavenými a kontrolovanými osobami (na rozdiel od policajného určenia) boli v Spojenom kráľovstve prvýkrát začlenené do správy Ministerstva spravodlivosti Spojeného kráľovstva, ktorá sa týka obdobia od apríla 2007 do marca 2008 (pozri Ministerstvo spravodlivosti, 2009).

týkajúce sa ich skúseností so zastavovaním políciou a ktorí žijú v tej istej oblasti ako respondenti patriaci k niektorej menšine. Stručne, výsledky prieskumu predstavujú prvý celoeurópsky výskum týkajúci sa rozsahu a povahy zastavovaní príslušníkov menšín políciou vrátane vnímania skúsenosti príslušníkov niektorej menšiny s diskriminačným zastavovaním políciou.

* Upozornenie:

Zistenia prieskumu EÚ – MIDIS nie je možné považovať za nezvratný dôkaz o tom, že sa uplatňujú postupy diskriminačného policajného profilovania.

Prieskum EÚ – MIDIS ukazuje, kde existujú rozdiely medzi menšinovými skupinami, ktoré sa zúčastnili na prieskume v 27 členských štátoch, a medzi menšinovou a väčšinovou populáciou, ktoré sa zúčastnili na prieskume v 10 členských štátoch, a to v týchto oblastiach:

Počet zastavených osôb: Aké množstvo osôb, vyjadrené ako percentuálny podiel zo všetkých respondentov, bolo zastavených za uplynulých 12 mesiacov?

Počet zastavení: Koľkokrát boli zastavení tí respondenti, ktorých polícia zastavila za uplynulých 12 mesiacov?

Povaha zastavení: Kde sa zastavenie uskutočnilo a ako polícia postupovala, a domnievali sa respondenti, že polícia s nimi zaobchádzala úctivo?

Jedným z vysvetlení akýchkoľvek rozdielov vo výsledkoch môže byť diskriminačný postup polície. V tejto súvislosti je potrebné poznamenať, že iba príslušníci menšiny odpovedali na otázku, či si myslia, že polícia s nimi zaobchádzala odlišne na základe ich etnického pôvodu alebo preto, že sú prisťahovalci. Respondenti z oboch skupín, t. j. príslušníci väčšinovej populácie aj menšiny, odpovedali na otázku, či počas ich posledného zastavenia políciou s nimi polícia zaobchádzala úctivo (viac o tejto otázke sa uvádza ďalej v tejto príručke a v *Správe o kľúčových údajoch* o zastavovaní občanov políciou a o menšinách).

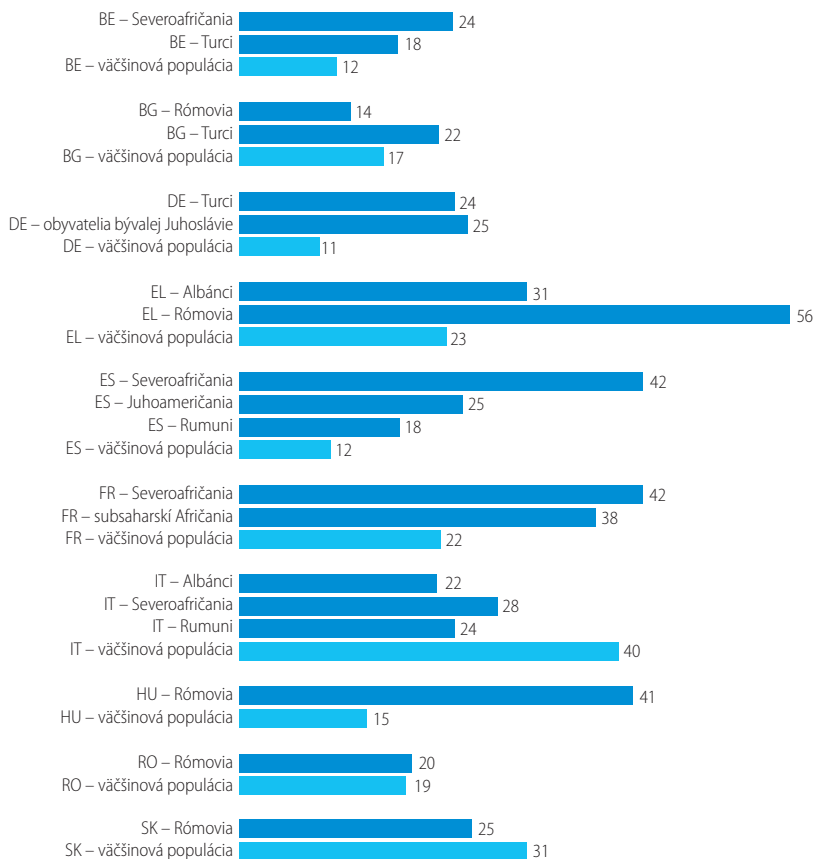
Čo sa dozvedáme z výsledkov prieskumu EÚ – MIDIS o skúsenostiach menších a väčšínovej populácie so zastavovaním políciou? Na základe výsledkov prieskumu v tých 10 členských štátoch, kde sa na prieskume zúčastnila kontrolná skupina respondentov patriacich k väčšínovej populácii, ktorí žijú v tej istej oblasti ako respondenti patriaci k niektorej menšine, je možné určiť mnoho rozdielov týkajúcich sa rozsahu, počtu a povahy zastavení, napríklad:

- **Počet zastavených osôb – pozri obrázok 1:**
 - Vo všeobecnosti polícia zastavuje viac príslušníkov menších ako príslušníkov väčšínovej populácie.
 - V priemere polícia za uplynulých 12 mesiacov zastavila v 10 členských štátoch 28 % príslušníkov niektorej menšiny a 20 % väčšínovej populácie.
 - V siedmich z 10 členských štátov boli zastavovaní viac príslušníci niektorej menšiny ako príslušníci väčšiny.
- **Počet zastavení – pozri obrázok 2:**
 - Vo všeobecnosti uvádzajú príslušníci menšinových skupín, ktorých polícia zastavila, väčší počet zastavení za uplynulých 12 mesiacov ako príslušníci väčšínovej populácie.
 - K tým skupinám, ktoré uvádzajú, že boli zastavené políciou tri a viackrát za uplynulých 12 mesiacov, patria iba príslušníci menšinových skupín.
- **Okolnosti a povaha zastavení ⁽³⁵⁾:**
 - 70 % až 98 % respondentov, príslušníkov väčšiny, bolo v čase zastavenia políciou v osobnom vozidle. Pre porovnanie, pravdepodobnosť, že občan bude zastavený v osobnom vozidle, je medzi rôznymi skúmanými menšinami podstatne odlišná, pričom je pravdepodobnejšie, že viac príslušníkov niektorej menšiny ako príslušníkov väčšiny bude zastavených v prostriedku verejnej dopravy alebo na ulici; to naznačuje situáciu, kedy sa profilovanie vyskytuje častejšie, keďže ľudia sú viditeľnejší, keď nie sú vo vozidle.
 - Vo všeobecnosti sa respondenti patriaci k väčšínovej populácii často domnievali, že polícia k nim bola počas zastavenia úctivá, kým viacerí respondenti patriaci k niektorej menšine uviedli, že polícia k nim bola neúctivá.

⁽³⁵⁾ Pozri *Správu o kľúčových údajoch č. 4: Zastavovanie občanov políciou a menšiny*, FRA (2010), Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie.

Obrázok 1

**Občania zastavení políciou za uplynulých 12 mesiacov
(v % zo všetkých respondentov)⁽³⁶⁾**

Zdroj: Dotazník prieskumu EÚ – MIDIS, otázka F3

⁽³⁶⁾ Skratky označujúce krajiny predstavujú: BE = Belgicko, BG = Bulharsko, DE = Nemecko, EL = Grécko, ES = Španielsko, FR = Francúzsko, IT = Taliansko, HU = Maďarsko, RO = Rumunsko, SK = Slovensko.

Z grafu na obrázku 1 vyplýva, že Taliansko je výraznou výnimkou zo všeobecného pravidla, že príslušníci väčšinovej populácie sú zastavovaní políciou menej často ako príslušníci niektorej menšiny; to znamená, že prieskum v Taliansku naznačuje, že príslušníci väčšinovej populácie sú zastavovaní častejšie ako menšiny. Výsledky prieskumu však naznačujú, že polícia zastavuje príslušníkov väčšinovej populácie omnoho častejšie pri jazde vo vozidlách, čo môže odrážať povahu policajných zastavení v Taliansku, a takisto naznačuje skutočnosť, že vozidlo vlastní menej príslušníkov menšín, ktorí sa zúčastnili na prieskume, ako príslušníkov väčšinovej populácie – preto sa väčší počet zastavení políciou vzťahuje na zastavenie príslušníkov väčšinovej populácie pri dopravnej kontrole.

Z výsledkov vyplývajú v rámci členských štátov aj medzi nimi rozdiely týkajúce sa okolností zastavenia (to znamená, či bola osoba v súkromnom vozidle, v prostriedku verejnej dopravy alebo ako chodec) a zaručujú, že ďalšou štúdiou sa objasnia policajné postupy, ktoré môžu spôsobiť odlišné zaobchádzanie rôznymi časťami spoločnosti. Vzhľadom na zrejmé vzory v profilovaní, ktoré majú na skupiny rôzny vplyv, je nevyhnutné položiť nasledujúcu otázku: Sú rozdiely medzi zastavovaním príslušníkov väčšinovej populácie a menšinových skupín políciou náhodné alebo existuje vlastný vzor, ktorý by mohol byť výsledkom diskriminačných postupov polície?

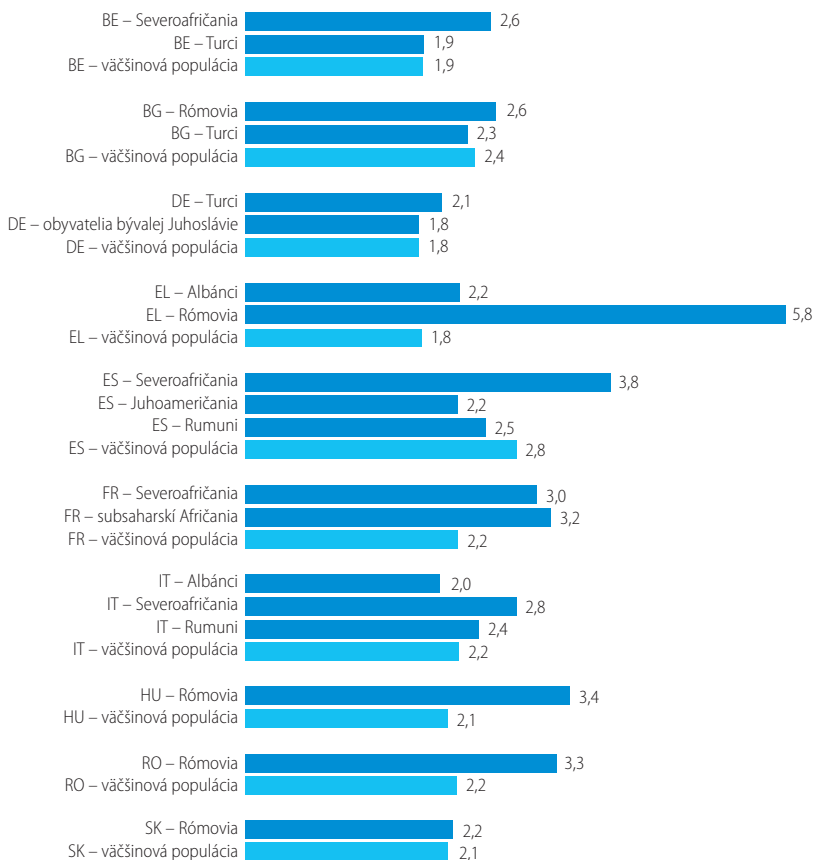
Na základe skúmania štatistických rozdielov medzi výsledkami týkajúcimi sa respondentov patriacich k väčšinovej populácii a respondentov z niektorej menšiny v 10 členských štátoch⁽³⁷⁾ sa v prieskume EÚ – MIDIS ukazuje, že vo väčšine prípadov tieto rozdiely nie sú náhodné. Inými slovami, **rozdiely medzi skúsenosťami príslušníkov niektorej menšiny a väčšinovej populácie so zastavovaním políciou nie sú náhodné – existuje vzor, ktorý je nevyhnutné vysvetliť prostredníctvom ďalšieho výskumu.**

Z obrázku 2, na základe ktorého je možné porovnať výsledky medzi príslušníkmi väčšinovej a menšinovej populácie v 10 členských štátoch, je jasné, že niektoré menšinové skupiny sú veľmi často kontrolované políciou – inými slovami, v období 12 mesiacov sú ich príslušníci zastavovaní častejšie ako príslušníci väčšinovej populácie. Napríklad rómski respondenti v Grécku, ktorí uviedli, že ich za uplynulých 12 mesiacov zastavila polícia, boli zastavení v priemere 5,8-krát, kým albánski respondenti boli zastavení v priemere 2,2-krát a príslušníci väčšinovej populácie 1,8-krát. Zo všetkých menšinových skupín, ktoré sa v 10 členských štátoch zúčastnili na prieskume, polícia najviac kontroluje Rómov a Severoafričanov.

⁽³⁷⁾ Pearsonov chí-kvadrát test na úrovni 95 % spoľahlivosti.

Obrázok 2

Počet zastavení políciou za uplynulých 12 mesiacov (medzi respondentmi, ktorí boli zastavení)⁽³⁸⁾

Zdroj: Dotazník prieskumu EÚ – MIDIS, otázka F4

⁽³⁸⁾ Skratky označujúce krajiny predstavujú: BE = Belgicko, BG = Bulharsko, DE = Nemecko, EL = Grécko, ES = Španielsko, FR = Francúzsko, IT = Taliansko, HU = Maďarsko, RO = Rumunsko, SK = Slovensko.

3.2. Etnické profilovanie – je to jednoducho „dobrá práca polície“?

Orgány činné v trestnom konaní často tvrdia, že profilovanie, pri ktorom sa používajú všeobecné kategórie rasového alebo etnického pôvodu, je jednoducho „dobrá práca polície“ – inými slovami, je to účinná práca polície. Sociálno-hospodárske a demografické charakteristiky, ako napríklad rasový alebo etnický pôvod, sa bežne používajú v rámci práce polície ako ukazovatele vzorov trestnej činnosti, pričom niektoré druhy trestných činov sa považujú za bežné medzi príslušníkmi konkrétnych menšín. Na základe tejto skutočnosti sa tvrdí, že stratégie v oblasti presadzovania práva by sa mali v súvislosti s konkrétnymi trestnými činmi prispôbiť tak, aby boli zamerané na konkrétne komunity.

Je možné, že v konkrétnych spoločnostiach majú etnické skupiny jasne odlišné profily trestných činov, na ktoré majú vplyv také faktory ako sociálny a hospodársky status.⁽³⁹⁾ Niektoré dôkazy však naznačujú, že miera, v akej polícia zastavuje a kontroluje jednotlivcov, nezodpovedá nevyhnutne miere trestnej činnosti v rámci rôznych etnických alebo rasových skupín.⁽⁴⁰⁾

Na overenie účinnosti zastavovaní občanov políciou sú nevyhnutné údaje týkajúce sa dvoch oblastí:

- po prvé je možné zhromažďovať údaje o **„neprimeranosti v rámci obyvateľstva“** s cieľom určiť, aký vplyv majú existujúce postupy zastavovania a kontroly na rôzne etnické/rasové skupiny vzhľadom na ich pomerné zastúpenie v celkovej populácii a vzhľadom na „dostupný“ počet ich príslušníkov, ktorí budú zastavení v určitých oblastiach v určitom čase;
- po druhé sú nevyhnutné údaje týkajúce sa účinnej **„miery úspešnosti zásahov“**, ktoré vyplývajú zo zastavovaní políciou, čo iba znamená, či príslušní policajti zistili dôkaz o porušení zákona.

⁽³⁹⁾ MODOOD A KOL., 1997; GROSS A LIVINGSTON, 2002, s. 1413, 1415; HARCOURT, 2004, s. 1329 – 1330.

⁽⁴⁰⁾ PHILLIPS A BOWLING, 2002; DELSOL A SHINER, 2006, s. 241 – 263.

* Definície „miery úspešnosti zásahov“ a „neprimeranost v rámci obyvateľstva“

„Miera úspešnosti zásahov“ je podiel zastavení a kontrol, pri ktorých sa zistili dôkazy o porušení zákona a výsledkom ktorých môže byť opatrenie v rámci trestného práva, ako napríklad zatknutie.

Napríklad: „úspešný zásah“ znamená, že príslušník polície nájde dôkaz o tom, že osoba má v držbe zakázané drogy, alebo ich preváža vo vozidle, ktoré vedie.

Údaje trestného súdnictva vo väčšine členských štátov neumožňujú prehľad jednotlivých incidentov alebo vývoja prípadov prostredníctvom systému trestného súdnictva; preto v súčasnosti nie je možné určiť, či zadržanie má za následok trestné stíhanie a nakoniec odsúdenie. „Miera úspešnosti zásahov“ preto nie je presvedčivým dôkazom, že zastavená osoba porušila zákon.

„Neprimeranosť v rámci obyvateľstva“ odkazuje na situáciu, keď sú príslušníci niektorých etnických skupín častejšie vystavovaní policajným opatreniam ako ostatné skupiny vzhľadom na svoje príslušné pomerné zastúpenie v celkovej populácii určitej oblasti. Nemala by sa zamieňať so zákonnými kritériami primeranosti. Preto ak podiel obyvateľov žijúcich a prechádzajúcich konkrétnymi oblasťami je približne 90 % belochov a 10 % nebelochov, pričom 50 % zastavení a kontrol v tejto oblasti bolo vykonaných v súvislosti s nebelochmi, bolo by možné domnievať sa, že zastavovanie a kontroly sa používajú neprimerane v rámci jednej časti obyvateľstva. Bolo by možné očakávať, že podiel zastavení a kontrol bude viac v súlade s podielom rôznych skupín v príslušnej populácii.

Výsledky prieskumu EÚ – MIDIS týkajúce sa počtu a frekvencie zastavovaní políciou v súvislosti s príslušníkmi väčšinovej a menšinovej populácie v 10 členských štátoch (pozri obrázky 1 a 2) nie sú samy osebe ukazovateľmi diskriminačného profilovania zo strany polície, pretože by mohli odrážať vzory trestnej činnosti v určitých oblastiach a v rámci určitých komunit, výsledkom ktorých je intenzívnejšia činnosť polície. Preto na základe zistení

prieskumu týkajúcich sa výsledkov posledného zastavenia respondentov políciou, ktoré obsahovali rôzne otázky o tom, ako polícia v skutočnosti postupovala, je možné vidieť, či zastavenie malo za následok zadržanie – čo môže označovať „úspešný zásah“, napríklad že u zastavenej osoby bolo zistené nezákonné držanie drog. Stručne, vo všetkých 10 členských štátoch, kde je možné porovnať výsledky týkajúce sa väčšinovej a menšinovej populácie okrem menšín v Grécku, bola miera zadržaní, ktorá je ukazovateľom skutočnosti, že polícia našla dôkaz o porušení zákona, nižšia ako 10 % pre respondentov patriacich k väčšinovej aj pre respondentov patriacich k menšinovej populácii⁽⁴¹⁾; príslušníci menšín však boli vo väčšine prípadov zastavovaní častejšie ako príslušníci väčšinovej populácie (pozri obrázok 2).

Zadržanie by vo väčšine prípadov mohlo znamenať, že bol spáchaný trestný čin. Pokiaľ však po samotnom zastavení nenasledovalo ďalšie opatrenie, výsledky prieskumu ukazujú viac na kultúru častých policajných kontrol, ktorú je možné považovať za súčasť *predchádzania trestnej činnosti*, nie je však možné považovať ju za účinnú *kontrolu trestnej činnosti*.

Spojené kráľovstvo poskytlo v rámci EÚ najviac oficiálnych údajov o zastavovaní políciou a miere úspešnosti zásahov. Napríklad v období od apríla 2007 do marca 2008 sa v zmysle článku 44 ods. 1 protiteroristického zákona uskutočnilo 699 zadržaní z celkového počtu 65 217 zastavení, čo znamená mieru úspešnosti zásahov 1 %. V zmysle článku 44 ods. 2 protiteroristického zákona bolo vykonaných 52 061 zastavení a zadržaných bolo 553 osôb, čo je opäť miera úspešnosti 1 %. Vzhľadom na zdroje, ktoré boli nevyhnutné na túto činnosť polície, je miera úspešnosti 1 % veľmi nízka. Na druhej strane negatívny vplyv protiteroristických opatrení na niektoré skupiny obyvateľstva po 11. septembri je veľký vzhľadom na to, že väčšina príslušníkov ktorejkoľvek podozrivej skupiny nie je spojená s terorizmom.

Mimo EÚ je výskum profilovania najviac rozvinutý v USA. Štúdia z roku 1999 o zastavovaní a osobnej kontrole občanov newyorskou políciou uvádza zistenia týkajúce sa neprimeranosti a miery úspešnosti zásahov. Z preskúmania 175 000 záznamov vyplynulo, že aj keď latinskoamerická populácia New Yorku tvorí približne 22 %, zo všetkých osôb, ktoré polícia zastavila a prehľadala, bolo 33 % Latinskoameričanov; „černošskí“ (afroamerickí) obyvatelia tvoria približne 24 %, no predstavovali približne 52 % všetkých zastavených

⁽⁴¹⁾ Podrobnosti o tom, čo sa stalo respondentom, ktorých zastavila polícia, sú uvedené v *Správne EÚ – MIDIS o kľúčových údajoch 4: Zastavovanie občanov políciou a menšiny*.

a prehľadaných.⁽⁴²⁾ Na druhej strane belošké obyvateľstvo tvorí 40 % populácie tohto mesta, no predstavovalo len 10 % zastavených a prehľadaných; z údajov však vyplýva miera úspešnosti 12,6 % v súvislosti s belochmi, 11,5 % v súvislosti s Latinskoameričanmi a 10,5 % v súvislosti s černoškým obyvateľstvom. Stručne, uvedené údaje spochybňujú účinnosť profilovania, ktoré nie je účinnejšie zamerané, a takisto potvrdzujú tvrdenia o diskriminačnom profilovaní.

3.2.1. Zmena zamerania z rasy alebo etnického pôvodu na správanie

Z výskumu o osobách prenášajúcich drogy sa získal dôkaz, že odstránenie rasy alebo etnického pôvodu zo všeobecného profilu trestného činu (a nie zo špecifického profilu podozrivej osoby) a požiadavka, aby policajti brali do úvahy špecifikované neetnické kritériá, môže prispieť k zvýšeniu účinnosti alebo miery úspešnosti zásahov polície aj bez diskriminačného zaobchádzania. V zriedkavých prípadoch, keď sa zrušilo etnické profilovanie a zaviedol sa jednoznačný nerasový, behaviorálny profil a zmeral sa jeho vplyv, sa vo výsledkoch ukázalo, že behaviorálne profily – a nie profily založené na použití rasy alebo etnického pôvodu ako rozhodujúcich faktorov – môžu skutočne zvýšiť účinnosť presadzovania práva.

CPRÍPADOVÁ ŠTÚDIA 1: USA

Zmenené vzory práce polície viedli k vyššej miere úspešnosti zásahov

V roku 1998 sa 43 % kontrol, ktoré vykonali americké colné orgány, týkalo Afroameričanov a Latinskoameričanov, čo je omnoho vyššia miera ako ich percentuálny podiel zo všetkých cestujúcich. Mimoriadne vysoký počet kontrol vrátane veľmi agresívnych röntgenových a osobných prehliadok bol vykonaný v súvislosti s latinskoamerickými a černoškými ženami podozrivými z pašovania drog, pričom tieto kontroly vychádzali z profilu založenom vo veľkej miere na národnosti a etnickom pôvode. Miera úspešnosti zásahov vyplývajúca z týchto kontrol bola nízka vo všetkých skupinách: 5,8 % v skupine belochov, 5,9 % v skupine černochoch a 1,4 % v skupine Latinskoameričanov. Táto miera bola nízka najmä v súvislosti s černoškými a latinskoamerickými ženami, pri ktorých bola v skutočnosti najmenšia pravdepodobnosť, že na svojom tele alebo v ňom pašujú drogy. V roku 1999 colné orgány zmenili svoje postupy, prestali zohľadňovať

⁽⁴²⁾ SPITZER (1999).

rasové faktory pri zastavovaní a zaviedli postup pozorovania, ktorý bol zameraný na správanie, napríklad nervozitu a nedôslednosť vysvetlení cestujúceho, pričom sa viac využívali spravodajské informácie a bol nevyhnutný väčší dohľad nad rozhodnutiami týkajúcimi sa zastavovania a kontroly. Do roku 2000 boli rasové rozdiely v rámci colných kontrol takmer odstránené. Počet vykonaných kontrol sa znížil takmer o 75 % a miera úspešnosti zásahov sa zvýšila z necelých 5 % na viac ako 13 % a pre všetky etnické skupiny dosiahla takmer rovnakú úroveň.⁽⁴³⁾

V USA je prieskum týkajúci sa miery úspešnosti zásahov a etnického pôvodu na vysokej úrovni a vykonáva sa aj v Spojenom kráľovstve. V rámci EÚ je však nevyhnutný podrobný výskum založený na skúsenostiach s cieľom poskytnúť jednoznačný dôkaz o prípadných diskriminačných policajných postupoch v rôznych oblastiach a prostrediach a medzi rôznymi skupinami obyvateľstva.

V kapitole 4 sa nachádza podrobnejší rozbor analýzy správania.

3.2.2. Obmedzenia a negatívny potenciál profilovania

Etnické profilovanie má niekoľko vlastných obmedzení, a hoci sa profily potenciálne považujú za účinný nástroj na odhaľovanie trestných činov z krátkodobého hľadiska, sú predvídateľné a je možné vyhnúť sa im. Nadmerné spoliehanie sa na profily založené na stereotypoch môže v skutočnosti zvýšiť celkovú mieru páchania niektorého trestného činu v určitom čase z dvoch dôvodov: po prvé, skupiny osôb, ktorým sú priradené určité stereotypy trestnej činnosti, môžu žiť podľa tohto stereotypu – proces, ktorý sociológovia a kriminológovia vykladajú na základe teórií, ako napríklad „nálepkovanie“; a po druhé, skupiny, ktoré nie sú spájané s určitými trestnými činmi, môžu spáchať tieto trestné činy, kým pozornosť polície bude zameraná na inú skupinu. V podstate vzory páchania trestných činov môžu zodpovedať vzorom práce polície. Preto aj keď presadzovanie práva môže dosiahnuť určitú mieru úspešnosti medzi menšinami, miera trestnej činnosti sa vo väčšinovej populácii môže zvýšiť práve preto, lebo polícia sa nezameriava na jej príslušníkov, a preto je menej pravdepodobné, že budú prichytení.⁽⁴⁴⁾

⁽⁴³⁾ Harris (2002), Colný úrad USA (1998) 36.

⁽⁴⁴⁾ HARCOURT (2004).

3.3. Negatívny vplyv na osoby, komunity a prácu polície

Od začiatku 80. rokov 20. storočia boli v Spojenom kráľovstve zdokumentované a riešili sa negatívne vplyvy diskriminačných postupov polície na menšinové komunity. Skúšobným kameňom týchto udalostí bola intenzívna činnosť polície v roku 1981, v rámci ktorej policajti zastavovali a kontrolovali občanov pochádzajúcich najmä z afro-karibskej komunity v Brixtone, na juhu Londýna. Výsledkom tejto činnosti boli potýčky medzi políciou a príslušníkmi tejto komunity; vzor, ktorý sa niekoľko týždňov opakoval v ďalších britských veľkomestách. Vládne vyšetrovanie brixtonských nepokojov viedol lord Scarman, ktorý opísal udalosti ako „vzplanutie hnevu a nenávisť mladých černošských ľudí proti polícii“.⁽⁴⁵⁾ Výsledky vyšetrovania sa stali východiskom pre mnohé zmeny týkajúce sa kontrol menšinových komunit políciou a výkonu právomoci zastavovať a kontrolovať v Anglicku a vo Walese.⁽⁴⁶⁾ Muselo sa však uskutočniť ešte jedno vyšetrovanie policajnej reakcie na rasovo motivovanú vraždu Stephena Lawrencea, mladého muža afrokaribského pôvodu, v Londýne v 90. rokoch 20. storočia, aby sa prijali ďalšie odporúčania a zlepšenia v prístupe polície k menšinám v Anglicku a vo Walese.⁽⁴⁷⁾

Podobnú dynamiku ako udalosti v Brixtone v roku 1981 mali omnoho väčšie nepokoje vo Francúzsku v novembri 2005, ktoré takisto vypukli na základe nehody, pri ktorej zomreli dvaja mladí príslušníci menšiny, údajne počas prenasledovania políciou.⁽⁴⁸⁾

Vlády niektorých európskych krajín uznali, že účinnosť funkcií polície zameraných na predchádzanie trestným činom a ich odhaľovanie závisí vo veľkej miere od dobrých vzťahov s komunitami:

„Činnosti polície sa vo veľkej miere vykonávajú v úzkom spojení s verejnosťou a... účinnosť polície závisí od podpory verejnosti.“⁽⁴⁹⁾

⁽⁴⁵⁾ SCARMAN (1981).

⁽⁴⁶⁾ Zavedenie zákona o polícii a dôkazoch v trestnom konaní (Police and Criminal Evidence Act, PACE) z roku 1984 je predmetom kapitoly 4.

⁽⁴⁷⁾ Pozri Ministerstvo vnútra (1999) a Výbor Dolnej snemovne pre vnútorné veci (2009).

⁽⁴⁸⁾ Pozri Centre d'analyse stratégique (2006).

⁽⁴⁹⁾ Výbor ministrov Rady Európy (2001), Preambula.

Ak sa policajné právomoci vykonávajú na základe všeobecných profilov obsahujúcich rasovú, etnickú alebo náboženskú príslušnosť, môžu byť kontraproduktívne, pretože majú negatívny vplyv na osoby a komunity, ku ktorým tieto osoby patria. Dané osoby uviedli, že skúsenosť so zastavením políciou bola „strašná, ponižujúca, či dokonca traumatizujúca“. ⁽⁵⁰⁾ V texte v nasledujúcich rámečkoch sú uvedené príklady viacerých reakcií respondentov černoškého a arabského pôvodu na otázku, ako sa cítili po zastavení políciou.

PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA 2: FRANCÚZSKO

Ako sa cítite po tomto zastavení?

„Je to veľmi deprimujúce.“

„Kam sa podela spravodlivosť? Vždy zastavujú tých istých: černochoch a Arabov.“

„Deje sa tu nespravodlivosť a diskriminácia; následky pocítia ľudia na predmestiach.“

„Zastavili ma preto, ako vyzerám; mám chuť ich vyfackať.“

„To je v poriadku; iba robia svoju prácu.“

„Darebáci.“

„Je to odporné; zastavujú ľudí len preto, ako vyzerajú.“

„Poliši si myslia, že pod každou bejzbalovou čiapkou je zločinec. Chápeš, že len robia svoju prácu, ale väčšina zločincov nosí obleky. Keď sme mali komunitnú políciu, viac sa diskutovalo.“

„Iba robia svoju prácu.“

„Je to jasný a obyčajný rasizmus.“

„To je v poriadku. Zastavovať ľudí je prácou polície.“

„Myslím si, že ma zastavili, lebo nevyzerám správne.“

„Nevadí mi, že ma zastavujú, vždy ma zastavujú.“ ⁽⁵¹⁾

Ďalšie dve prípadové štúdie odrážajú jasné postoje verejnosti, menšín, zastavených a kontrolovaných osôb a samotných policajtov v štyroch krajinách.

⁽⁵⁰⁾ Shuford (1999), s. 373.

⁽⁵¹⁾ Táto štúdia o zastavovaní a kontrolách sa uskutočnila na viacerých parížskych stanicích metra. Pozri OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE (2009), „Profilovanie menšín: štúdia o zastavovaní a kontrolách v Paríži“ (Profiling Minorities: A study of Stop and Search Practices in Paris), s. 36.

PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA 3: SPOJENÉ KRÁĽOVSTVO

Názory verejnosti na zastavovanie a kontroly

V štúdiu uskutočnenej pre Ministerstvo vnútra Spojeného kráľovstva odpovedali respondenti zo všetkých etnických skupín a všetci opísali skúsenosť so zastavením a kontrolou podobne. Zastavenie a kontroly, bez ohľadu na to, ako dôkladne boli vykonané, považovali respondenti za dotieravé, nepríjemné a prípadne strašné. Osoby, ktoré polícia zastavovala pravidelne, sa cítili prenasledované políciou. Týkalo sa to najmä černošských a ázijských respondentov, ktorí si mysleli, že ich polícia zastavuje častejšie ako belochov a že polícia sa na nich zameriava iba pre ich etnický pôvod.

Aj keď bolo možné konštatovať všeobecnú podporu a uznanie hodnoty zastavovania a kontrol, pri prípadnom zlom zaobchádzaní spôsobili viac nedôvery, nevráživosti a hnevu, ako by bol ich prípadný pozitívny vplyv. Respondenti uvítali zavedenie formulárov o zastaveniach a domnievali sa, že písomné informácie o zastavovaní by zvýšili zodpovednosť polície. Respondenti takisto uviedli, že veľmi dôležitý bol úctivý prístup niektorých policajtov, ako aj to, že im poskytli dôvod zastavenia a kontroly.⁽⁵²⁾

PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA 4: BULHARSKO, MAĎARSKO A ŠPANIELSKO

Názory polície a verejnosti na zastavenia a kontroly

Výskum v Bulharsku, Maďarsku a Španielsku v roku 2005 uplatnil kvalitatívny prístup s cieľom preskúmať skúsenosti a postoje týkajúce sa profilovania na základe rozhovorov s policajtmí, cieľovými skupinami a rómskou menšinou vo všetkých troch krajinách, ako aj s prisťahovalcami v Španielsku.

Napriek veľmi odlišným národným súvislostiam z prieskumu vyplýva, že polícia vo všetkých troch krajinách profilovala skupiny Rómov a prisťahovalcov. Rómski chodci v Bulharsku a Maďarsku a prisťahovalci v Španielsku boli zastavovaní častejšie ako príslušníci väčšinovej populácie a ak boli zastavení, s väčšou pravdepodobnosťou mali nepríjemnú skúsenosť. Policajti v rozhovoroch uvádzali, že pri rozhodovaní o tom, koho zastavia, zohrával úlohu „šiesty zmysel“, „intuícia“, alebo „predchádzajúce skúsenosti“, niekedy uvádzali dodatočné faktory, ako napríklad osoba pôsobila „nervózne“ alebo

⁽⁵²⁾ STONE & PETTIGREW (2000).

„nepatrične“ alebo „zvláštne“. V prieskume sa zistilo, že aj keď je možné o zastaveniach telefonicky informovať veliteľstvo, vo všeobecnosti ich operátori telefónnej ústredne na miestnych staniách nepreskúmali ani nezaznamenali a neposúdili ich účinnosť, splnenie operatívnych cieľov alebo spravodlivosť na systematickom základe.⁽⁵³⁾

Samozrejme, pravdepodobne nie je možné vyhnúť sa tomu, že zastavené a vypočúvané osoby nebudú protestovať proti tomuto postupu, dokonca aj v prípadoch, keď sa bude postupovať zákonne a oprávnené. Zo súhrnu týchto „jednotlivých skúseností môžu vzniknúť negatívne skupinové následky“.⁽⁵⁴⁾ To znamená, ak sa uplatňuje rasové, etnické alebo náboženské profilovanie, môže vzniknúť situácia, že sa v menšinovej skupine vytvorí negatívne vnímanie vlastnej skupiny a sama skupina začne byť vnímaná záporne z pohľadu širšieho spoločenstva, napríklad:

Menšinová skupina sa môže stať „podozrivou komunitou“⁽⁵⁵⁾ a verejnosť ju bude spájať s trestnou činnosťou. Na základe toho môžu vzniknúť ďalšie negatívne následky, ako napríklad zvýšenie rasových predsudkov.

Menšinová skupina môže byť potom nadmerne kontrolovaná prostredníctvom neprimeraného množstva policajných zdrojov, a to môže na druhej strane viesť k väčšiemu počtu zadržaní. Tak sa môže vytvoriť sebanaplňajúci vzťah medzi intenzívnou prácou polície a vyššou mierou zadržaní.⁽⁵⁶⁾

Okrem sociálnych následkov etnického profilovania majú osobitné vplyvy aj priame následky na účinnosť presadzovania práva. Policajná práca je úplne závislá od spolupráce s verejnosťou; ak je však dôvera k polícii narušená, spolupráca je potom menej pravdepodobná. Orgány činné v trestnom konaní sa spoliehajú na verejnosť nielen ako na svedkov pri vyšetrowaní

⁽⁵³⁾ MILLER ET AL. (2008) a OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE (2007). V Bulharsku sa uskutočnili rozhovory s 1 202 respondentmi z reprezentatívnych domácností a 534 Rómami, ako aj s tromi cieľovými skupinami a 55 príslušníkmi polície. V Maďarsku sa na prieskume zúčastnilo 1 047 dospelých respondentov vrátane 56 Rómov, šesť cieľových skupín a 20 osôb, ktoré mali skúsenosti so zastavovaním políciou, ako aj 80 príslušníkov polície. V Španielsku sa na prieskume zúčastnilo 10 cieľových skupín a 12 rozhovorov sa uskutočnilo s osobami, ktoré mali skúsenosti so zastavovaním políciou, a so 61 príslušníkmi polície.

⁽⁵⁴⁾ SCHEININ (2007), ods. 57.

⁽⁵⁵⁾ Európske stredisko pre monitorovanie rasizmu a xenofóbie, 2006, s. 54.

⁽⁵⁶⁾ HARCOURT (2004), s. 1329 – 1330; VÝBOR DOLNEJ SNEMOVNE PRE VNÚTORNÉ VECI (2009), ods. 16.; SCHEININ (2007), s. 15, ods. 57.

trestných činov, ale aj pri predchádzaní incidentom a pri ich odhaľovaní. Príslušníci polície bez spolupráce verejnosti zriedka identifikujú alebo zadržia podozrivé osoby, alebo dokážu vinu. Prieskumy v Spojenom kráľovstve a USA ukazujú, že ak verejnosť nie je spokojná so stretnutím s políciou, má to negatívny vplyv na dôveru verejnosti a na spoluprácu s orgánmi činnými v trestnom konaní. Dôvodom je, že príslušné osoby môžu o svojej skúsenosti hovoriť s rodinnými príslušníkmi, priateľmi a známymi.⁽⁵⁷⁾

*** Presadzovanie práva závisí od spolupráce verejnosti.**

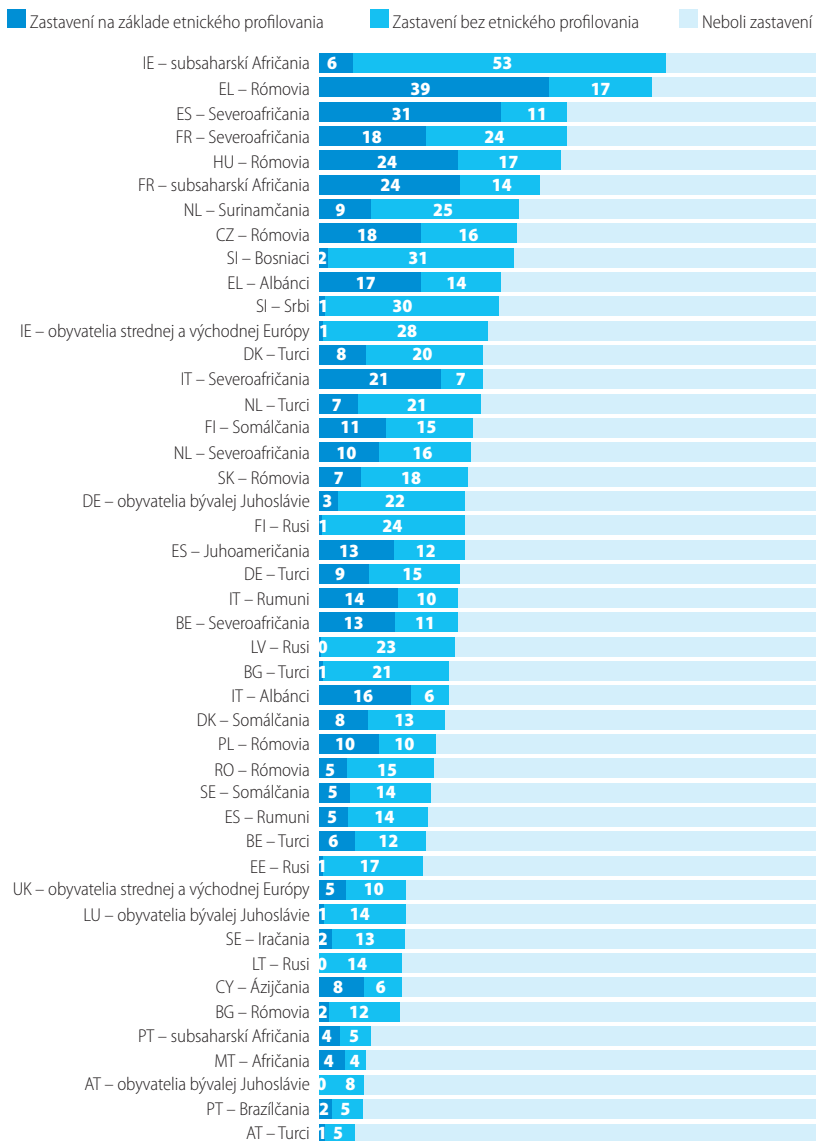
Štúdiou v Spojenom kráľovstve sa zistilo, že iba 15 % zo všetkých zaznamenaných a vyriešených/objasnených trestných činov je možné prisudzovať vlastnej práci polície a podiel trestných činov, pri vyriešení ktorých boli použité súdne dôkazy, je nižší ako 5 %.⁽⁵⁸⁾

⁽⁵⁷⁾ MILLER A KOL. (2000); WEITZER A TUCH (2005), s. 279 – 297; MILLER A KOL. (2005); ROSENBAUM A KOL. (2005), s. 343 – 365; McCLUSKEY A KOL. (1999), s. 389 – 416.

⁽⁵⁸⁾ MORGAN A NEWBURN (1997).

Obrázok 3

Zastavení políciou za posledných 12 mesiacov (v %)

Zdroj: Dotazník prieskumu EÚ – MIDIS, otázky F3 a F5

Z obrázku 3 vyplýva, že mnoho príslušníkov menšinových skupín v členských štátoch EÚ sa domnieva, že polícia ich zastavila osobitne preto, že sú prisťahovalci, alebo pre ich etnický pôvod, to znamená na základe diskriminačného etnického profilovania. Výsledky naznačujú, že niektoré menšinové skupiny, ako napríklad Rómovia a subsaharskí Afričania, uvádzajú vyššiu úroveň diskriminačného policajného profilovania ako iné skúmané skupiny, ako napríklad Rusi v Baltských štátoch. Je teda zrejmé, že existuje jasný vzťah medzi vzhľadom a vyšším vnímaním diskriminačného profilovania.

Vo výsledkoch prieskumu EÚ – MIDIS sa tiež ukazuje súvislosť medzi všeobecnou úrovňou dôvery k polícii a vnímaním diskriminačného policajného profilovania. Respondenti v prieskume najprv odpovedali na všeobecnú otázku o svojej dôvere k polícii a až potom na otázky o svojich skúsenostiach so zastavovaním políciou a či sa domnievajú, že sa stali obeťou diskriminačného etnického profilovania. Z výsledkov vyplýva, že tí respondenti, ktorí mali skôr nižšiu úroveň dôvery k polícii, takisto viac vnímali etnické profilovanie pri stretnutí s políciou, napríklad: polícií skôr všeobecne dôveruje 50 % menšinových respondentov, ktorých polícia zastavila a ktorí sa domnievajú, že to nebolo na základe etnického profilovania, a iba 27 % respondentov, ktorých polícia zastavila a ktorí sa domnievajú, že to bolo na základe profilovania. Hoci z výsledkov nie je možné určiť, či vyššia nedôvera k polícii predchádzala negatívnemu vnímaniu zaobchádzania polície zo strany respondentov, alebo či negatívne vnímanie policajného profilovania spôsobilo zvýšenú nedôveru k polícii, zistenia poukazujú na existenciu vzťahu, ktorý nie je možné jednoducho prehliadnuť.

Následky nedostatočnej dôvery sú hlavnou otázkou diskusií o postupoch polície v Spojenom kráľovstve od 80. rokov 20. storočia a ostávajú výrazným sporným bodom vo vzťahoch medzi políciou a komunitami. Na základe nevyhnutnosti monitorovať vplyv činnosti polície na rozmanité skupiny spoločnosti zaviedla vláda Spojeného kráľovstva povinné zhromažďovanie policajných údajov o zastavovaní vrátane informácií o etnickom pôvode zastavenej osoby. Výsledky prieskumu EÚ – MIDIS podporujú zhromažďovanie dôkazov o rozsahu a povahe možného diskriminačného profilovania s cieľom určiť a riešiť problémy, ktoré v súčasnosti existujú v mnohých členských štátoch v súvislosti so vzťahmi medzi políciou a menšinovými komunitami.

Napokon, ďalším možným nepriaznivým následkom etnického profilovania je vyššia úroveň nepriateľstva pri stretnutí medzi jednotlivcami a príslušníkmi polície alebo iných orgánov činných v trestnom konaní. ⁽⁵⁹⁾ Vyššia úroveň nevráživosti znamená väčšiu pravdepodobnosť vystupňovania napätia pri rutinných stretnutiach, ktoré vyústi do agresívneho správania a konfliktu, čo bude predstavovať bezpečnostné riziko aj pre príslušníkov polície, aj pre členov komunity.⁽⁶⁰⁾

⁽⁵⁹⁾ Viac informácií sa nachádza v *správe EÚ-MIDIS o kľúčových údajoch č. 4: Zastavovanie občanov políciou a menšiny* (2010).

⁽⁶⁰⁾ Pozri Ontario Human Rights Commission (2003), 21.

4. Boj proti diskriminačnému etnickému profilovaniu

Predmetom tejto kapitoly sú opatrenia, ktoré môžu prispieť k vylúčeniu rizika diskriminačného etnického profilovania, ktoré naozaj existuje alebo sa vníma ako existujúce. Tieto opatrenia je možné prijať na riadiacej aj operatívnej úrovni a obsahujú: vydanie jasných usmernení pre príslušníkov polície; školenie, ktoré príslušníkom polície umožní vytvoriť dobré vzťahy s komunitami; zaznamenávanie výkonu právomoci zastavovať a kontrolovať spolu s primeraným vnútorným dohľadom a mechanizmami na podávanie sťažností s cieľom identifikovať a napraviť diskriminačné postupy polície; použitie kvalitných spravodajských informácií a najmä kvalitného opisu podozrivej osoby.

Keďže niektoré všeobecné policajné stratégie sa v tejto príručke neuvádzajú, je potrebné poznamenať, že na všeobecnej úrovni môže pestovanie dobrých vzťahov prostredníctvom práce polície v rámci komunít, najmä s menšinami, ktoré sa už môžu domnievať, že sú podozrievané, prispieť k zvýšeniu dôvery a zlepšeniu spolupráce. Z dlhodobého hľadiska je to dôležité aj pri odstraňovaní predsudkov a klamlivých stereotypov, ktoré môžu mať niektorí príslušníci polície. V rámci takéhoto prístupu je potrebné venovať pozornosť prijímaniu nových policajtov s cieľom zabezpečiť, aby v orgánoch činných v trestnom konaní boli zastúpené všetky komunity.

Úlohou tejto krátkej príručky nie je navrhnúť úplnú reakciu polície na profilovanie, ale usilovať sa o poskytnutie úvodných informácií s cieľom podporiť diskusiu a opatrenia v tých členských štátoch, kde sa táto otázka rieši nedostatočne.

4.1. Jasnú usmernenia pre policajtov

Jasnú usmernenia, ktoré vydali vyšší dôstojníci, sú veľmi dôležité vzhľadom na problémy týkajúce sa porozumenia v prípadoch, v ktorých je uplatňovanie etnickej, rasovej alebo náboženskej príslušnosti diskriminačné a nezákonné. Príslušníci polície na riadiacich pozíciách budú musieť vysvetliť svojim podriadeným, kedy je použitie rasových, etnických alebo náboženských charakteristík prípustné, čím znížia riziko odlišných výkladov a použitia stereotypov a predsudkov. Nasledujúca prípadová štúdia zdôrazňuje

problémy, ktoré môžu vzniknúť, ak policajti nerozumejú presne a jednotne tomu, kedy môžu oprávnené vykonávať svoje právo voľného uváženia.

PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA 5: SPOJENÉ KRÁĽOVSTVO

Zastavovanie políciou, rozhodovanie a prax

Výskum uverejnený v roku 2000 sa týkal otázky, ako sa policajti rozhodujú zastavovať a kontrolovať občanov, pričom sa v ňom určilo niekoľko faktorov, na ktorých policajti zakladajú svoje podozrenie, vrátane pravidiel práce alebo predpokladov, ktoré môžu podporiť policajné postupy.

Výskum ukázal, že policajti veľmi odlišne vykladali otázku, ako zaviesť do praxe pojem „odôvodnené podozrenie“. Podozrenie príslušníkov polície vzbudzuje vek, vzhľad (najmä odev, ako napríklad bejzbalové čiapky a bundy s kapucňou), staršie autá (v prípade ktorých je pravdepodobnejšia porucha), značky vozidiel, ktoré sa zvyčajne kradnú, drahé autá (najmä ak v nich jazdia príslušníci menšiny, o ktorých predpokladajú, že si ho nemôžu dovoliť kúpiť legálne), správanie (ako napríklad skúšanie kľučiek na dverách vozidiel alebo vyhybanie sa očnému kontaktu), čas a miesto zastavenia a kontroly (ak sa zdá, ako by kontrolovaná osoba v konkrétnom čase nepatrila do konkrétnej oblasti) a informácie (poskytnuté v rámci výpovede svedkov alebo správ o trestnom čine). Výsledkom sú veľké rozdiely medzi jednotlivými rozhodnutiami policajtov, či vykonať zastavenie a kontrolu.⁽⁶¹⁾

Vzhľadom na problémy súvisiace s porozumením otázky, kedy sa odlišné zaobchádzanie považuje za diskrimináciu, ktorá je nezákonná, je pre riadiacich pracovníkov dôležité šíriť usmernenia s cieľom objasniť, kedy je možné oprávnené zohľadňovať rasovú, etnickú alebo náboženskú príslušnosť. Príkladom kvalitného usmernenia pre policajtov, ktoré sa týka úlohy rasy alebo etnického pôvodu pri opise podozrivých osôb, je usmernenie ministerstva spravodlivosti USA:

„Pri prijímaní pravidelných alebo spontánnych rozhodnutí v oblasti presadzovania práva, ako napríklad bežné dopravné kontroly, federálne orgány činné v trestnom konaní nesmú v žiadnom rozsahu uplatňovať rasovú ani etnickú príslušnosť okrem prípadu, keď policajti môžu použiť rasu a etnický pôvod v rámci opisoch

⁽⁶¹⁾ QUINTON A KOL. (2000). Správa sa zakladala na rozhovoroch s 90 operačnými dôstojníkmi.

konkrétnych podozrivých osôb... Pri výkone činností súvisiacich s konkrétnym vyšetrovaním môžu orgány činné v trestnom konaní brať do úvahy rasu a etnický pôvod, iba ak existujú dôveryhodné informácie týkajúce sa miesta alebo času, ktoré spájajú osoby konkrétnej rasy alebo etnického pôvodu s daným trestným činom, zločinným úmyslom alebo organizáciou.“

Podrobnejšie usmernenie sa nachádza v zákone Anglicka a Walesu o polícii a dôkazoch v trestnom konaní (Police and Criminal Evidence Act, PACE) z roku 1984. Z ďalšej prípadovej štúdie vyplýva, ako je možné vydať usmernenie prostredníctvom kódexu postupov, ktorý je pripojený k právnym predpisom, a nasledujúce dve prípadové štúdie ukazujú, ako môžu policajné orgány vydať ďalší výklad právnych predpisov.

PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA 6: SPOJENÉ KRÁĽOVSTVO

Zákon o polícii a dôkazoch v trestnom konaní (PACE) z roku 1984 a ďalšie právne predpisy týkajúce sa zastavovania a kontroly

V kódexe postupov A, ktorý je pripojený k zákonu o polícii a dôkazoch v trestnom konaní (PACE) z roku 1984, sa stanovuje právomoc polície zastavovať a kontrolovať občanov na ulici.⁽⁶²⁾ Zahŕňa PACE z roku 1984 (článok 1), zákon o zneužívaní drog z roku 1971 (článok 23), zákon o strelných zbraniach z roku 1968 (článok 47), protiteroristický zákon z roku 2000 (články 43 a 44) a článok 60 zákona o trestnom súdnictve a verejnom poriadku z roku 1994.

Podľa článku 1 zákona PACE majú policajti právomoc zastaviť, skontrolovať a zadržať osobu, ak existuje „odôvodnené podozrenie“, že táto osoba má pri sebe kradnuté alebo zakázané predmety, aby „príslušníci polície mohli vyvrátiť alebo potvrdiť podozrenie o osobách bez toho, aby ich zatkli.“

Kódexom postupov sa stanovuje, že „odôvodnené podozrenie“ sa musí zakladať na objektívnych a individuálnych dôvodoch a že:

„Odôvodnené podozrenie“ sa nikdy nemôže zakladať iba na osobných faktoroch bez podporných informácií. Napríklad farba pleti, vek, účes alebo spôsob obliekania, alebo skutočnosť, že o tejto osobe je známe, že v minulosti bola odsúdená za držanie nezákonného predmetu, nemôžu byť použité samy

⁽⁶²⁾ Kódex postupov A zákona o polícii a dôkazoch v trestnom konaní (PACE) bol viackrát prepracovaný, najnovšia verzia nadobudla účinnosť 26. októbra 2008; v súčasnosti prebieha jej ďalšie prepracovanie.

osebe alebo spolu ako jediný základ pre kontrolu tejto osoby. Odôvodnené podozrenie sa nemôže zakladať na zovšeobecneniach ani stereotypoch určitých skupín alebo kategórií ľudí, pri ktorých je väčšia pravdepodobnosť, že páchajú trestnú činnosť. Náboženské presvedčenie osoby sa nemôže považovať za opodstatnený dôvod a nikdy by sa nemal považovať za dôvod na zastavenie a kontrolu nejakej osoby.“ (odsek 2.2)

PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA 7: SPOJENÉ KRÁĽOVSTVO

Zastavovanie a kontroly občanov podľa článku 44 protiteroristického zákona z roku 2000: Štandardný operačný postup londýnskej metropolitnej polície

V určitých súvislostiach, ako napríklad v rámci boja proti terorizmu, britské právne predpisy dovoľujú polícii zastavovať osoby bez nevyhnutného odôvodneného podozrenia (pozri článok 44 protiteroristického zákona z roku 2000).

Štandardné operačné postupy (ŠOP) londýnskej metropolitnej polície stanovujú nasledujúce usmernenie, podľa ktorého majú policajti vyberať osoby, ktoré zastavia:

„Profil hľadaných osôb by mal zodpovedať profilu osôb v príslušnej oblasti. Teroristi pochádzajú zo všetkých etnických skupín a zo všetkých vrstiev spoločnosti. Činy určujú teroristu, nie etnická, rasová ani náboženská príslušnosť.

Teroristi môžu pochádzať z veľmi rôznorodého prostredia a môžu sa usilovať zmeniť svoje správanie, aby zakryli svoje zločinecké plány a splynuli so svojím okolím.

Polícia nesmie pri rozhodovaní o uplatnení svojej právomoci zastaviť a kontrolovať občanov nikdy použiť stereotypné obrazy „teroristov“, inak by to spôsobilo:

- zameranie na určité komunity alebo skupiny
- neprimeranosť
- diskrimináciu
- zabránenie odhaleniu teroristov pri uskutočňovaní ich cieľa.“⁽⁶³⁾

⁽⁶³⁾ METROPOLITNÁ POLÍCIA, článok 44 protiteroristického zákona z roku 2000 štandardné operačné postupy z roku 2007, s. 16.

PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA 8: SPOJENÉ KRÁĽOVSTVO

Národná agentúra Spojeného kráľovstva pre zlepšenie práce polície (National Policing Improvement Agency), „Praktické odporúčanie týkajúce sa zastavovaní a kontrol občanov v súvislosti s terorizmom“

V odporúčaní sa uvádza, že aj keď na vykonanie kontrol v zmysle článku 44 neexistujú požadované dôvody, polícia by nikdy nemala vykonávať svojvoľné kontroly:

„Polícia by mala pri výbere osôb na účely kontroly vždy používať objektívne kritériá; kritériá sa môžu týkať:

- príslušných osôb
- oblasti, v ktorej sa tieto osoby nachádzajú
- kombinácie týchto kritérií.“

Rasové alebo náboženské profilovanie sa v odporúčaní vymedzuje ako:

„Použitie rasových, etnických, náboženských alebo iných stereotypov namiesto individuálneho správania alebo osobitných informácií ako základ pre operatívne rozhodnutia alebo rozhodnutí týkajúce sa vyšetrovania v súvislosti s tým, kto môže byť zúčastnený na trestnom čine. Policajti by sa mali pri výbere osôb na účely kontroly podľa článku 44 usilovať predísť akejkoľvek forme rasového alebo náboženského profilovania. Takéto profilovanie sa môže považovať za nezákonnú diskrimináciu, podobne ako diskriminácia na základe veku, pohlavia, sexuálnej orientácie alebo zdravotného postihnutia.

V odporúčaní sa uvádza, že teroristi môžu pochádzať z akéhokoľvek prostredia a neexistuje profil presného vzhľadu teroristu. Obsahuje pokyn, že:

„Je nevyhnutné veľmi starostlivo zabezpečiť, aby sa výber osôb nezakladal iba na etnickom pôvode, predpokladanom náboženskom presvedčení alebo iných osobných kritériách. Vzhľad osôb alebo ich etnický pôvod niekedy bude faktorom, ale rozhodnutie príslušníka polície kontrolovať tieto osoby podľa článku 44 by malo byť iba výsledkom posúdenia informácií. Profilovanie osôb určitého etnického pôvodu alebo náboženského vyznania môže tiež viesť k strate dôvery komunit. Účinný spôsob ochrany proti tomu je porovnať počty kontrolovaných osôb s demografickým zložením oblasti, kde sa kontroly uskutočňujú. Pritom je však potrebné zabezpečiť, aby porovnanie nebolo skreslené. Napríklad, ak sa kontrola vykonáva na železničnej stanici veľkomesta, demografické zloženie kontrolovaných osôb by sa malo porovnať

s cestujúcou verejnosťou na príslušnom mieste, a nie s miestnymi obyvateľmi.“ V odporúčaní sa vysvetľuje význam informovania komúnit o vykonávaní a mieste vykonávania kontrol podľa článku 44, pokiaľ to nie je operatívne neprimerané, a to prostredníctvom konzultačných mechanizmov ako nezávislé poradenské skupiny a plagáty a letáky.⁽⁶⁴⁾

4.2. Školenia a kurzy

Školenia a kurzy, takisto ako vydávanie osobitnej príručky pre príslušníkov polície, sú ďalším nástrojom na minimalizovanie rizika diskriminačného etnického profilovania. Školenia a kurzy by mali mať rôzne ciele: vzdelávanie policajtov týkajúce sa právnych predpisov súvisiacich s diskrimináciou; odmietnutie stereotypov a predsudkov; zvyšovanie informovanosti o následkoch diskriminácie a o význame dôvery verejnosti; a praktické poradenstvo v oblasti komunikácie s verejnosťou. Konkrétne, vlády sa dohodli v rámci Európskeho kódexu policajnej etiky, že „školenia a kurzy pre policajtov budú úplne brať do úvahy nevyhnutnosť odmietnuť rasizmus a xenofóbiu a bojovať proti nim“ v samotnej policajnej organizácii.⁽⁶⁵⁾ V niektorých krajinách sú dobre zavedené určité školenia a kurzy, ako napríklad „školenie o rozmanitosti“ alebo „školenie o ohľaduplnosti“. Cieľom školenia o rozmanitosti je riešiť osobné pocity týkajúce sa etnickej príslušnosti, rozdielov a stereotypov a ich vplyve na náš každodenný život. Predmetom niektorých školení o rozmanitosti však nie je nevyhnutne diskriminácia. Niektoré štúdie obsahujú tvrdenie, že školenie o kultúre a rozmanitosti môže v skutočnosti zvýrazniť a posilniť rozdiely, a zvýšiť použitie stereotypov namiesto toho, aby ich znížilo.⁽⁶⁶⁾ Cieľom „školenia o kultúrnej ohľaduplnosti (na rozdiel od školenia o všeobecnej rozmanitosti)“ je vzdelávať policajtov v oblasti kultúry osobitných etnických skupín, s ktorými sa príslušníci polície často stretávajú, osobne ich však nepoznajú. Toto školenie sa týka pravidiel, čo sa smie a čo nie, a poskytuje usmernenia týkajúce sa zdvorilosti z rôznych etnických, náboženských alebo národnostných hľadísk. Školenie o kultúre je najúčinnéjšie, ak sa na jeho vytvorení a poskytovaní zúčastňujú osoby z príslušných komúnit.

⁽⁶⁴⁾ National Police Improvement Agency (2008), s. 14.

⁽⁶⁵⁾ VÝBOR MINISTROV RADY EURÓPY (2001), ods. 30: Dôvodová správa, poznámka týkajúca sa ods. 30.

⁽⁶⁶⁾ WRENCH (2007), s. 108-114.

PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA 9: ÍRSKA REPUBLIKA A SEVERNÉ ÍRSKO

Školenie o rozmanitosti

Írske a severoírské orgány činné v trestnom konaní spoločne vytvorili v rámci európskeho projektu Peace II „školenie o rozmanitosti“ a neskôr ho prispôbili svojim špecifickým súvislostiam. V rámci vytvorenia školenia sa uskutočnili konzultácie s príslušníkmi polície, menšinovými komunitami a vysokoškolskými odborníkmi s príslušnou odbornosťou; úvodné školenie; poskytnutie spätnej väzby s cieľom prispôbiť materiály a postupy.

Školenie zahŕňa: porozumenie schopnosti každej osoby vytvárať stereotypy, vylučovať a marginalizovať iné osoby; úvahy o stereotypoch, predsudkoch a predpokladoch; pomoc účastníkom, aby porozumeli svojej právomoci a tomu ako môže spojenie predsudkov a moci viesť k diskriminácii; lepšie porozumenie rozmanitosti; začiatok uvedomovania si rôznych druhov diskriminácie, ktorej čelia príslušníci menšín; rozpoznanie, uznanie a rešpektovanie rozdielov; schopnosti interkultúrnej komunikácie; dodržiavanie kultúrnych a náboženských postupov počas policajných činností; a rozmanitosť ako odbornú otázku dobrej práce polície.

Školenia sa zakladajú na činnostiach vrátane videozáznamov a účasti príslušníkov menšín. Garda Síochana vykonáva školenie v rámci pravidelného odborného výcviku (nie v rámci základného výcviku nových pracovníkov). Školenie o rozmanitosti sa netýka osobitne etnického profilovania; umožňuje však diskusiu o tejto otázke.

PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA 10: HOLANDSKO

Školenie schopnosti viesť

Amsterdamská polícia zaškolila v rámci programu „bezpečné prostredie“ 300 riadiacich dôstojníkov pre vedúce úlohy a správanie. Účastníci pracujú v skupinách počas obdobia dlhšieho ako 30 mesiacov, pričom 10 dní trvá povinné školenie a ďalší pružný obsah, ktorý zodpovedá ich potrebám poskytovať rôzne vzdelávacie prístupy. Cieľom školenia je zabezpečiť, aby vedúci pracovníci boli informovaní o predsudkoch a stereotypoch; aby sa naučili počúvať a nevytvárali si okamžité úsudky; získali kultúrne povedomie; zlepšili komunikačné schopnosti, zlepšili sociálne zručnosti; naučili sa rôzne druhy vedenia a správania, ktoré sú potrebné pri riadení rôznych prostredí. Program je zameraný na vytvorenie bezpečného prostredia, v ktorom môžu

vedúci pracovníci diskutovať o otázkach a ťažkom rozhodovaní týkajúcich sa vedúcej práce a rozmanitosti. Organizátori projektu to opisujú ako „budujeme most, kým po ňom prechádzame.“

Podobné príklady školení o rozmanitosti je možné nájsť v ostatných členských štátoch EÚ, napríklad v Rakúsku.⁽⁶⁷⁾ Hlavným cieľom školenia o rozmanitosti je však skôr spochybníť diskriminačné postoje, ako sa osobitne zamerať na riziká diskriminačného etnického profilovania. To ostáva niečím, čo by sa mohlo ďalej rozvíjať.

Posledný príklad ukazuje, ako môže školenie prispieť k tomu, aby si policajti uvedomili, aký negatívny alebo pozitívny vplyv môže mať ich správanie počas zastavenia a kontroly. Toto školenie, ako vyplýva z prípadovej štúdie, môže zlepšiť aj informovanosť verejnosti o problémoch, ktorým čelí polícia, a na základe toho zlepšiť dôveru a spoluprácu verejnosti (pozri s. 41 – 42 v súvislosti s výsledkami prieskumu EÚ – MIDIS týkajúcimi sa vnímania profilovania počas zastavenia a dôvery k polícii).

PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA 11: SPOJENÉ KRÁLOVSTVO

Spoločné školenie mládeže a polície týkajúce sa zastavovania a kontrol

Second Wave je projekt pre rozvoj umeleckých aktivít londýnskej mládeže, v rámci ktorého sa už tri roky v spolupráci s miestnou mládežou a lewishamskou skupinou územnej podpory organizujú ocenené semináre odbornej prípravy, ktoré sa týkajú zastavovania občanov a kontroly.⁽⁶⁸⁾ Keďže skupiny územnej podpory sú mobilné jednotky, často pracujú v oblastiach, kde nemajú miestne kontakty; zastavovanie a kontroly občanov týmito skupinami, najmä zastavovanie a kontroly mladých ľudí, vzbudilo znepokojenie verejnosti.

Second Wave organizuje pravidelné semináre s malými skupinami mladých ľudí a policajtmi zo skupín územnej podpory, pričom používajú dramatické postupy,

⁽⁶⁷⁾ Školenie proti predsudkom a o rozmanitosti „Rozmanitý svet“ (A World of Difference), ktoré vytvorila Liga proti hanobeniu (Anti-Defamation League), je súčasťou učebných osnov rakúskej polície v oblasti ľudských práv. Vychádza z myšlienky, že človek musí čeliť svojim vlastným predsudkom, aby sa odučil od diskriminačných postojov; ďalšie informácie sú uvedené na webovej stránke Ligy proti hanobeniu: http://www.adl.org/education/edu_awod/default.asp.

⁽⁶⁸⁾ Skupiny územnej podpory sú špecializované kontrolné jednotky, ktoré majú zvyčajne centrálné sídlo v samosprávnom mestskom okrese a potom sa povolávajú do rôznych oblastí, aby vykonávali zastavenia a kontroly alebo iné policajné činnosti. Ďalšie informácie sú uvedené na stránke http://www.met.police.uk/co/territorial_support.htm.

ako napríklad hranie vymenených úloh na základe skutočných skúseností mladých ľudí. Nedávne semináre sa týkali otázok ako zodpovednosť za verejnú priestory, vnímanie mladých ľudí a totožnosť vo vzťahu k zaznamenávaniu etnického pôvodu do formulárov o zastavovaní. Pri hraní úloh majú policajti oblečený civilný odev a keď sú úlohy vymenené, mladí ľudia si oblečú uniformy. Hranie úloh sa navyše uskutočňuje na verejných miestach. Diskusie pokračujú z jedného seminára do druhého, pričom väzby medzi mladými ľuďmi a policajtmi.

Policajti uvádzajú, že lepšie pochopili skúsenosti a vnímanie mladých ľudí. Mladí ľudia uvádzajú, že cítia povzbudenie a že spolurozhodujú o tom, ako sú kontrolovaní políciou.

Respondenti v prieskume EÚ – MIDIS odpovedali na otázku, či s nimi polícia počas posledného zastavenia zaobchádzala úctivo. Z výsledkov vyplýva, že okrem rómskych respondentov v Grécku sa väčšina zastavených respondentov domnieva, že policajti sa počas zastavenia správali úctivo alebo neutrálne. Okrem juhoamerických a rómskych respondentov v Španielsku však vo všetkých ostatných prípadoch, kde bolo možné porovnať skúsenosti respondentov, ktorí sú príslušníkmi väčšinovej populácie, a respondentov, ktorí sú príslušníkmi niektorej menšiny v danej krajine, príslušníci väčšinovej populácie uvádzali častejšie ako príslušníci menšiny, že polícia s nimi zaobchádzala úctivo.

4.3. Formuláre o zastavovaní a kontrolách

Formuláre o zastavovaní a kontrole môžu byť užitočným praktickým nástrojom na motivovanie policajtov, aby uvažovali o zastavení na základe dostatočných dôvodov, ako aj na podporu otvorenosti a zodpovednosti vo vzťahu k verejnosti. Takýto príklad môžeme nájsť v Spojenom kráľovstve, kde podľa kódexu postupov zákona PACE musia policajti vždy, keď je to možné, poskytnúť zastaveným osobám záznam o zastavení. V súčasnosti je Spojené kráľovstvo jediným členským štátom EÚ, kde ide o povinný postup.⁽⁶⁹⁾ Nedávno sa uskutočnil projekt v rámci európskeho programu AGIS⁽⁷⁰⁾ nazývaný STEPPS

⁽⁶⁹⁾ Kódexom postupov z roku 2005 sa zaviedlo ohlasovanie zastavení, ako aj zastavenia a kontroly. Zastavenie alebo zastavenie a vysvetlenie sú definované ako zastavovanie, pri ktorom policajti požiadajú osobu, aby vysvetlila svoje konanie alebo prítomnosť v danej oblasti, túto osobu však ďalej nekontrolujú.

⁽⁷⁰⁾ AGIS bol rámcový program Európskej komisie, ktorý sa uskutočňoval v období rokov 2003 až 2006 s cieľom pomôcť polícii, súdnictvu a odborníkom z členských štátov EÚ a kandidátskych krajín spolupracovať v trestných veciach a v boji proti zločinu.

(Strategies for Effective Stop and Search – stratégie pre účinné zastavovanie a kontrolu), ktorý už zaznamenal dobré výsledky, s cieľom vytvoriť súbory školení a kurzov na podporu zavedenia formulárov o zastavovaní v Maďarsku a Španielsku. Táto iniciatíva takisto poskytla usmernenie týkajúce sa dôvodov na podozrenie a zapojila členov komunit do vytvárania a poskytovania formulárov. (71) Formuláre obsahujú dôvody na kontrolu, predmety, ktoré policajti hľadajú, výsledok, mená policajtov, ktorí vykonávajú kontrolu, a stanicu, ku ktorej patria. Zaznamenajú sa informácie o podrobných osobných údajoch kontrolovanej osoby, ako napríklad meno, adresa a etnický pôvod – všetky tieto údaje môže táto osoba odmietnuť poskytnúť.

V súčasnosti obsahuje britský formulár o zastavení 16 „etnických“ kategórií a všeobecnú kategóriu „iné“. Zastavená osoba je požiadaná, aby sa sama identifikovala podľa týchto kategórií. Policajt môže takisto uviesť svoj vlastný odhad jej etnického pôvodu, ak táto osoba odmietne určiť svoj etnický pôvod.

Ako sa uvádza v kapitole 2, zhromažďovaniu údajov určujúcich rasu, etnický pôvod alebo náboženské vyznanie môžu brániť rôzne prekážky na vnútroštátnej úrovni najmä na základe ochrany údajov. Na prekonanie týchto prekážok môže byť nevyhnutné zdôrazniť osobitné použitie uvedených informácií na ochranu menších prostredníctvom identifikácie postupov, ktoré by mohli byť diskriminačné. Ďalší problém v mnohých členských štátoch môže byť, že neexistuje formulár o zastavení a kontrole a najprv ho bude musieť zaviesť centrálna vláda s podporou polície aj samotných menších.

Zaznamenávanie vykonávania právomoci zastaviť a kontrolovať občanov, najmä zaznamenávanie rasovej, etnickej alebo náboženskej príslušnosti zastavených osôb, má niekoľko výhod, a to:

- **Vnútrošná kontrola a** odhalenie neprimeraného zamerania sa na menšiny môže viesť k opravným opatreniam. Na vnútroštátnej, regionálnej alebo miestnej úrovni umožňujú záznamy o zastavení a kontrole zhromažďovať štatistické údaje, na základe ktorých sa môže zistiť, či sa právomoci upriamujú neprimerane na konkrétne menšiny. To, na druhej strane, môže viesť k okamžitému opravnému opatreniu vo forme usmernenia pre políciu vydaného na vnútroštátnej úrovni, alebo usmernenia vydaného pre jednotlivých príslušníkov polície alebo policajné tímy na miestnej úrovni.

(71) OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE (2009), „Addressing Ethnic Profiling by Police“.

- **Dostupnosť štatistických údajov a údajov pre verejnosť môže podporiť sťažnosti na diskrimináciu.** Zhromažďovanie uvedených údajov je takisto dôležité pre verejnosť, aby mohla brať orgány činné v trestnom konaní alebo konkrétnych policajtov na zodpovednosť. Ako sa uvádza v kapitole 2, dostupnosť údajov je dôležitá na preukázanie prípadov nepriamej diskriminácie zo strany orgánov činných v trestnom konaní na základe súhrnných štatistických údajov. Takisto je to dôležité všeobecnejšie na podporu sťažností týkajúcich sa priamej diskriminácie.

4.3.1. Vnútorne monitorovanie a odhaľovanie neprimeranosti

Dlhodobé výhody vedenia záznamov majú vyšším dôstojníkom umožniť určovať, či sú právomoci zastavovať a kontrolovať neúmerne zamerané na konkrétne menšiny, a primerane prispôbiť usmernenie pre policajtov. Kódex postupov PACE v Anglicku a Walese ukladá príslušníkom polície na vedúcich pozíciách zákonnú povinnosť monitorovať vykonávanie právomocí zastavovať a kontrolovať, pričom musia zohľadňovať najmä: „či existuje dôkaz o tom, že sa vykonávajú na základe stereotypných predstáv alebo nevhodných zovšeobecnení“.⁽⁷²⁾ V kódexe sa odporúča, aby príslušníci polície na vedúcich pozíciách preskúmali záznamy o zastavení s cieľom zistiť akékoľvek znepokojujúce trendy alebo vzory; požaduje sa, aby bolo takéto monitorovanie podporené prostredníctvom zhromažďovania štatistických záznamov o zastaveniach a kontrolách, ktoré používa každá policajná služba, a to na oblastnej úrovni v rámci policajných obvodov. Ďalšie dve prípadové štúdie sú príkladom dvoch spôsobov, akými rôzne policajné jednotky využili údaje získané z formulárov o zastavení a kontrole na úpravu svojich pracovných postupov.⁽⁷³⁾

PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA 12: SPOJENÉ KRÁĽOVSTVO

Monitorovanie zastavovaní jednotlivými príslušníkmi polície v Hertfordshire pomocou počítačov

Z hertfordshirskej policajnej štatistiky vyplýva, že v období rokov 2006 – 2007 sa uskutočnilo 43 326 zastavení a 11 511 zastavení s kontrolou.⁽⁷⁴⁾ Hoci ide

⁽⁷²⁾ MINISTERSTVO VNÚTRA, (2008), ods. 5.1. 54

⁽⁷³⁾ Postupy podobné postupom opísaným ďalej v texte je možné nájsť aj v USA, pozri Hill (2002), s. 18.

⁽⁷⁴⁾ MINISTERSTVO SPRAVODLIVOSTI, (2008).

o relatívne nízky počet v porovnaní s inými policajnými jednotkami Spojeného kráľovstva, z analýzy údajov vyplýva, že osoby s tmavou pleťou boli 5-krát častejšie a Ázijci 1,8-krát častejšie zastavovaní a kontrolovaní ako belosi. Vyšší dôstojníci však uznali, že príslušníci polície na vedúcich pozíciách tieto informácie ani nedostávali, ani neabsolvovali školenie o riešení tejto neprimeranosti. Pre príslušníkov polície na vedúcich pozíciách bolo problematické určiť rozdiely, keďže miera zastavení s kontrolou bola relatívne nízka. Bez štatistických dôkazov neboli ochotní vyjadriť pochybnosti o činnosti príslušníkov polície zo strachu, že by to mohlo byť vnímané ako obviňovanie z rasizmu.

V apríli 2007 boli zavedené nové formuláre o zastavovaní, ktoré museli príslušníci polície vo vedúcich pozíciách skontrolovať na konci každej pracovnej zmeny. Formuláre sa potom skenovali do databázy, ktorá bola prístupná všetkým policajtom na intranetových stránkach polície. Nadriadení pracovníci vytvorili štatistický obraz vykonávania zastavení jednotlivými policajtmi a tímami. Začiatkom roka 2008 policajný zbor vytvoril softvér, pomocou ktorého bolo možné zistiť, či policajti zastavovali štatisticky neprimeraný počet príslušníkov etnických menšín.⁽⁷⁵⁾ Softvér takisto kontroloval: náhodu a zhodu; skutočnosť, že celkový počet zastavení s kontrolou bol nízky; to, že policajti nemali vplyv na to, kam budú vyslaní; a to že v určité dni mohli stretnúť iba podozrivé osoby, ktoré boli príslušníkmi niektorej menšiny. Vytvoril „pásma pravdepodobnosti“ založené na pravdepodobnosti, že jednotliví policajti zastavia taký počet príslušníkov menšiny, ktorý je vyšší ako štatisticky významný podiel. Program označil každého policajta, ktorý zastavil taký počet príslušníkov niektorej menšiny, ktorý prekročoval ich špecifický podiel.

Na začiatku sa do pásma pravdepodobnosti dostalo približne 25 policajtov. Jednotka pre rozmanitosť oslovila všetkých označených policajtov. Okrem toho sa pýtali policajtov s primeraným podielom a vysokou mierou odhaľovania trestnej činnosti s cieľom určiť, na základe čoho vyberali osoby, ktoré zastavia. Prostredníctvom analýzy údajov sa objasnili problémy týkajúce sa toho, ako policajti vykladajú „opodstatnené dôvody“ na zastavenie, a niektorých opatrení, ktoré mali legitímne ciele, ale ich výsledky boli neprimerané. Program sa v súčasnosti spúšťa v mesačných intervaloch, pričom

⁽⁷⁵⁾ Pri výpočte neprimeranosti sa bralo do úvahy zloženie obyvateľstva každej miestnej oblasti obchádzok a čas, keď títo policajti pracovali v každej oblasti. V minulosti sa neprimeranosť určovala zmeraním percentuálneho podielu zastavených príslušníkov menšín z ich podielu na miestnom obyvateľstve. Policajti potom odôvodňovali neprimerané vzory tým, že zastavenia sa uskutočňujú v oblastiach s veľkým podielom menšinového obyvateľstva.

prostredníctvom e-mailu automaticky informuje príslušníka polície na vedúcej pozícii o každom policajtovi, ktorého označí, a vytvorí podrobné údaje o zastaveniach vykonaných týmto policajtom a vzor otázok, na ktoré má policajt odpovedať. Nadriadení príslušníci polície okrem toho absolvovali príslušné školenie a musia uskutočniť rozhovor s týmto policajtom. Nadriadení predložia správy o všetkých rozhovoroch, v ktorých uvedú odporúčané opatrenia alebo preškolenie.

Miera štatisticky významnej neprimeranosti sa znížila medzi tými príslušníkmi polície, ktorí boli označení a s ktorými sa uskutočnil rozhovor, ako aj v rámci zboru ako celku. Údaje umožňujú pravidelné rozhovory nadriadených s policajtmi, ktorí si uvedomujú, že ich zastavenia sú kontrolované a že každé neprimerané opatrenie musí byť odôvodnené. Protokoly o hodnotení vplyvu na komunity, ktoré dopĺňajú individuálny prístup k jednotlivým policajtom, sa zlepšili, aby plánovanie činností zohľadňovalo ich prípadný vplyv na verejnosť, a podľa toho poskytuje policajtom pokyny.

PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA 13: SPOJENÉ KRÁĽOVSTVO

Londýnska metropolitná polícia: Operácia Vlajka

V októbri 2006 metropolitná polícia zaviedla Operáciu Vlajka, vnútorný systém zodpovednosti zameraný na zníženie neprimeranosti pri výkone právomoci zastavovať a kontrolovať, ktoré sa má dosiahnuť tým, že prinúti oblasti (vyplývajúce z londýnskych mestských okresov), v ktorých má práca polície najhoršie výsledky prevziať na seba zodpovednosť. Rámec vykonávania Operácie Vlajka je zameraný na päť hlavných otázok týkajúcich sa vykonávania právomoci zastavovať:

- počet zastavení s kontrolou;
- miera zatknutí;
- či sa do formuláru zaznamenal etnický pôvod, ako ho určila kontrolovaná osoba;
- včasnosť zavedenia údajov z formulárov o zastavovaní do centrálnej databázy;
- etnická neprimeranosť pri kontrolách Londýnčanov.

Každá premenná je vyvážená svojím významom a softvér zaradí 37 londýnskych mestských okresov do zoznamu podľa ich výsledkov. V piatich mestských okresoch s najhoršími výsledkami sa musí každý štvrtrok vyplniť dotazník, v ktorom policajti sami posúdia svoju prácu s cieľom zdôrazniť prácu

polície a postupy, ktoré môžu mať neprimeraný vplyv. Potom musia vysvetliť svoj výsledok veliteľovi, orgánu metropolitnej polície a príslušníkom miestnej komunity. Mestské okresy so zlými výsledkami musia vytvoriť trojmesačný akčný plán a predkladať správy na nasledujúcich schôdzach.

Metropolitná polícia zaznamenala v Londýne od začiatku Operácie Vlajka zníženie úrovne neprimeranosti a väčšiu rovnováhu týkajúcu sa miery zatknutí príslušníkov etnických skupín po zastavení a kontrole. Ukladanie údajov sa uskutočňuje častejšie a zlepšil sa dohľad, čím sa zabezpečilo, že policajti sa pýtajú a zaznamenávajú etnickú príslušnosť, ako ju určujú samotné zastavené osoby. V priebehu tohto postupu bolo určených približne 15 až 20 mestských okresov, z ktorých 90 % zaznamenalo výrazné zlepšenie.

4.3.2. Mechanizmy podávania sťažností verejnosti na políciu

Spojenie formálneho postupu s výkonom zastavenia a kontroly poskytuje aj možnosť informovať zastavenú osobu o jej právach a o tom, ako podať sťažnosť. Na základe toho môže verejnosť zohrať významnú úlohu pri zabezpečení nediskriminačného vykonávania policajných právomocí.

PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA 14: SPOJENÉ KRÁĽOVSTVO

Brožúry „Poznajte svoje práva“:

Združenie policajných orgánov vytvára brožúru „Poznajte svoje práva“, ktorej cieľom je poskytnúť verejnosti, a najmä mladým ľuďom, informácie o postupe zastavenia s kontrolou. Je dostupná v 20 jazykoch vrátane arabčiny, čínštiny, gudžarátčiny, srbčiny, somáľčiny a vietnamčiny. Poskytuje jasné a zrozumiteľné informácie týkajúce sa otázky:

- čo je zastavenie a zastavenie s kontrolou;
- prečo sa vykonávajú zastavenia s kontrolou;
- kde sa môžu vykonávať;
- ktoré časti odevu môžu policajti žiadať, aby si zastavené osoby vyzliekli;
- aké informácie by mal policajt poskytnúť a čo musí byť zaznamenané vo formulári o zastavení;
- ako podať sťažnosť pri údajnom nespravodlivom zaobchádzaní.⁽⁷⁶⁾

⁽⁷⁶⁾ Združenie policajných orgánov (2009).

Mechanizmy podávania sťažností sú veľmi dôležitým prostriedkom na zabránenie zneužitia policajných právomocí, ale aj na obnovenie a zabezpečenie dôvery verejnosti k systému presadzovania práva prostredníctvom zabezpečenia zodpovednosti. Existuje niekoľko rôznych modelov mechanizmov na podávanie sťažností, ktoré sa často používajú súčasne:

- Osobitné policajné orgány na riešenie sťažností – môžu to byť vnútorné mechanizmy (zvyčajne zložené z policajtov), ktoré vyšetrojú obvinenia z nespravodlivého zaobchádzania a môžu prijímať disciplinárne opatrenia. Prípadne môžu byť osobitné orgány na riešenie sťažností externé a nezávislé od polície (môžu ich tvoriť príslušníci polície a civilné osoby).
- Osobitné orgány na boj proti diskriminácii – všetky členské štáty EÚ sú povinné vytvoriť orgány, ktoré podporujú rasovú rovnosť. Hoci je situácia v jednotlivých členských štátoch rôzna, väčšina týchto orgánov má takisto právomoc riešiť sťažnosti týkajúce sa rasovej diskriminácie.
- Hlavné súdy – ak policajti spáchajú trestný čin alebo porušia občianske alebo správne právo, budú ako príslušníci verejnosti subjektom konania pred vnútroštátnym súdom.

4.4. Analýza správania

Ako sa uvádza v kapitole 2, policajti s cieľom zabrániť diskriminačnému etnickému profilovaniu by mali zakladať svoje rozhodnutia o prijatí opatrení na faktoroch, ktoré sú špecifické pre príslušnú podozrivú osobu. Policajti by sa mali zamerať najmä na správanie osoby s cieľom určiť, či na vykonanie zastavenia existuje „odôvodnené podozrenie“ alebo iná vhodná norma. Ďalej sú uvedené prípadové štúdie týkajúce sa školení pre policajtov, ktorých cieľom je, aby policajti získali schopnosť spozorovať a analyzovať podozrivé správanie, a nebrať odhliadať pritom od charakteristík, ktoré môžu podporovať predsudky, ako napríklad rasová, etnická alebo náboženská príslušnosť.⁽⁷⁷⁾

PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA 15: HOLANSKO

Výcvikový program „Search, Detect and React“ (slov. pátrať, odhaľovať a reagovať, ďalej len „SDR“)

Tento výcvikový program vytvorila Medzinárodná bezpečnostná a protiteroristická akadémia pre policajné a bezpečnostné subjekty

⁽⁷⁷⁾ Analýza podobných prístupov v USA je predmetom prác HARRIS (2002), s.8; COLNÝ ÚRAD USA (2009).

(International Security and Counter-Terrorism Academy for Police and Security Entities). Cieľom tohto programu ako „nástroja na rozpoznávanie situácií, ktoré môžu viesť k násiliu, verejným nepokojom, nezákonnej činnosti a smrteľným útokom“⁽⁷⁸⁾ je zaručiť bezpečnosť na verejných priestranstvách a na podujatiach, ktorých sa zúčastňujú veľké davy ľudí, a zlepšiť schopnosť pracovníkov, ktorí majú na starosti bezpečnosť, vytvárať profily na základe správania. To znamená, že pozornosť týchto pracovníkov nie je upriamená na nemenné charakteristiky, ako napríklad farba pleti, ale na správanie osôb, aby mohli prijímať informované rozhodnutia týkajúce sa policajného zásahu. Policajti sa počas výcviku naučia, ako ľudia zvyčajne konajú na konkrétnych miestach a ako najlepšie zistiť nezvyčajné, podozrivé správanie. Keď policajti zistia takéto vzory správania, musia konať citlivo. Vo väčšine prípadov iba neformálne oslovia podozrivú osobu a neuplatnia formálne policajné právomoci. Program sa spája s prvkami vyučovania v triede aplikovanými na výcvik. Program SDR v súčasnosti vykonáva letisko v Schiphole, ako aj rôzne jednotky holandského policajného zboru.⁽⁷⁹⁾

PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA 16: SPOJENÉ KRÁĽOVSTVO

Výcvik dopravnej polície týkajúci sa kontrolného systému hodnotenia správania

Kontrolný systém hodnotenia správania vytvorila pôvodne polícia štátu Massachusetts v USA a britská dopravná polícia ho prispôbila na svoje použitie. Výcvik je založený na profilovaní správania osôb pod psychickou záťažou na letiskách alebo v dopravných uzloch. Massachusettská štátna polícia spolupracovala s kriminológmi s cieľom preskúmať kroky únoscov, ktorí pred útokmi 11. septembra 2001 leteli na letisko Logan v Bostone a z tohto letiska. Vytvorili súbor kritérií na identifikáciu správania osôb prežívajúcich psychickú záťaž v zástupoch ľudí, počas kontroly batožiny alebo bezpečnostnej kontroly. Tieto kritériá sa upravili na základe informácií získaných z útoku na londýnske metro zo 7. júla 2005.

Všetci britskí dopravní policajti, ktorí pracujú v systéme londýnskeho metra, absolvovali výcvik zameraný na hodnotenie správania a tento výcvik sa rozširuje na policajtov v celom Spojenom kráľovstve, ktorí pracujú na železnici. Dvojdňový výcvik pozostáva z prednášok, diskusií a praktických

⁽⁷⁸⁾ Medzinárodná bezpečnostná a protiteroristická akadémia, „The SDR™ (Search, Detect and React)™“, dokument dostupný na stránke: <http://www.sdr.org.il/index.html>.

⁽⁷⁹⁾ INTERNATIONAL SECURITY & COUNTER-TERRORISM ACADEMY (Medzinárodná bezpečnostná a protiteroristická akadémia), „The SDR™ (Search, Detect and React)™“, dokument dostupný na stránke: <http://www.sdr.org.il/index.html>.

cvičení v triede aj v dopravných uzloch. Počas výcviku sa zdôrazňuje, že neexistuje rasový ani náboženský profil teroristov – nedávne útoky spáchali osoby zo všetkých etnických skupín.

Vnútročné hodnotenie, ktoré vykonala britská dopravná polícia po šiestich mesiacoch od skončenia výcviku všetkých policajtov, zistilo, že kvalita zastavovania v metre sa zlepšila. Skutočný počet zastavení sa podstatne znížil, kým počet zatknutí na základe zastavení sa podstatne zvýšil. Takisto sa zlepšilo zhromažďovanie informácií zo zastavení. Policajti ocenili praktické nástroje, ktoré získali pri výcviku.⁽⁸⁰⁾

4.5. Kvalitné opisy podozrivých osôb a kvalitné informácie

Kvalitné opisy podozrivých osôb môžu pomôcť zabrániť riziku nezákonného diskriminačného profilovania. Opis podozrivej osoby obsahuje osobné informácie ako farba pleti, vlasov a očí, výška a váha, a odev a zakladá sa na opisoch, ktoré poskytli obe trestného činu alebo svedkovia. Kvalitný opis podozrivej osoby môže policajtovi poskytnúť základ pre vykonanie zastavenia a kontroly s cieľom zadržať podozrivé osoby. V prípade, že policajti dostanú veľmi všeobecný opis podozrivých osôb, ktorý obsahuje charakteristiky, ako je rasa, etnický pôvod a podobné charakteristiky, nemali by takýto opis použiť ako základ pre opatrenia ako zastavenie s kontrolou, ktorých výsledkom je často mnoho zastavení nevinných osôb, ktoré majú náhodou také isté charakteristiky. Na vedenie vyšetrovania by mali radšej vyhľadať ďalšie špecifické operatívne informácie.

***** “Podrobné profily založené na faktoroch, o ktorých je štatisticky dokázané, že súvisia s určitou trestnou činnosťou, môžu byť účinnými nástrojmi na lepšie zameranie obmedzených zdrojov orgánov činných v trestnom konaní.“

Správa osobitného spravodajcu OSN o podpore a ochrane ľudských práv a základných slobôd v boji proti terorizmu, (Scheinin 2007), odsek 33.

⁽⁸⁰⁾ Pozri takisto BRITISH TRANSPORT POLICE AUTHORITY (Britský úrad dopravnej polície) (2009), zápisnica zo zasadnutia Výboru pre vzťahy zainteresovaných strán a pre komunikačnú stratégiu z 20. januára 2009 (bod programu 9.1), s. 2 – 3 a zo 6. apríla 2009 (bod programu 8.3), s. 3.

Kvalitné informácie môžu tiež znížiť riziko nezákonného diskriminačného profilovania. Ak sa opatrenia na presadzovanie práva zakladajú na špecifických a aktuálnych informáciách, je pravdepodobné, že budú objektívne, a menej pravdepodobné, že sa zakladajú na stereotypoch. Poskytovanie aktuálnych a podrobných informácií policajtom, napríklad na krátkych poradách na začiatku každej pracovnej zmeny, by malo znížiť mieru voľnej úvahy a malo by pre policajtov predstavovať usmernenie o tom, ako zamerať svoje právomoci konkrétnejšie na aktuálne vzory trestnej činnosti a určené bezpečnostné problémy. Zlepšenie kvality a použitia informácií s cieľom zamerať sa čo najúčinnejšie na faktory správania alebo informácie spravodajských služieb je najúčinnejšie, ak sa spája so zvýšeným dohľadom a kontrolou vykonávania policajných právomocí príslušníkmi polície.

4.6. Kvalitné zastavovanie a kontroly

Ako sa uvádza v kapitole 3, samotné vykonávanie právomoci zastavovať a kontrolovať môže vyvolať negatívne pocity verejnosti. To znamená, že je potrebné vyvinúť úsilie s cieľom zabezpečiť, že sa čo najviac minimalizuje zbytočné rušenie osôb políciou, že tento proces bude transparentný a že s občanmi sa bude zaobchádzať s rešpektom a dôstojne. V britskom výskume sa zistilo, že okrem počtu zastavení, ktorými sa orgány činné v trestnom konaní zameriavajú na etnické menšiny, zastavené osoby najviac znepokojuje zaobchádzanie so zastavenými osobami zo strany polície (často označované za „kvalitu zastavenia“) a dôvody na zastavenie.⁽⁸¹⁾

Negatívny vplyv častého zastavovania políciou sa podstatne znižuje, ak je správanie policajta profesionálne a úctivé. Najmä ak policajti vysvetlia dôvod zastavenia, zvyšuje sa úroveň spokojnosti zastavenej osoby so zastavením. Nenáročná, aj keď nie vždy jednoduchá politika, ktorú je potrebné zaviesť, je zabezpečiť, aby policajti boli pri zastavení zdvorilí a poskytovali informácie. Problémy pri riešení kvality zastavení vyplývajú zo skutočnosti, že policajti majú niekedy obmedzené komunikačné schopnosti, nevedia vyjadriť dôvod pre zásah, a v niektorých prípadoch z toho, že je nevyhnutné prekonať kumulované nepriateľstvo niektorých častí komunity. Samozrejme, samotné zabezpečenie kvalitných zastavení neodstráni etnické profilovanie, môže však po prvý prinútiť policajtov, aby potvrdili sami sebe aj zastaveným osobám, že etnický pôvod, rasová ani náboženská príslušnosť nie sú rozhodujúce

⁽⁸¹⁾ HAVIS A BEST (2004).

dôvody zastavenia, a po druhé prispieť k tomu, že zastavená osoba nebude považovať motív opatrenia za diskriminačný. Škodou spôsobí taký postup, keď zastavená osoba považuje zastavenie za diskriminačné etnické profilovanie, dokonca aj keď to v skutočnosti tak nie je.

PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA 17: SPOJENÉ KRÁĽOVSTVO

Informovanie osôb o dôvodoch zastavenia a kontroly

Článok 2 PACE stanovuje zákonné bezpečnostné opatrenia v prípade zastavenia a kontroly. Príslušník polície musí pred vykonaním kontroly osoby alebo vozidla, alebo pred zadržaním osoby alebo vozidla na účely kontroly prostredníctvom dostupných opatrení oznámiť zastavenej osobe:

- svoje meno;
- názov policajnej stanice, ku ktorej patrí;
- predmet kontroly;
- dôvody vykonania kontroly.

Zastavená osoba musí byť takisto informovaná o tom, že má nárok na vytvorenie záznamu z kontroly a ktorú policajnú stanicu by mala požiadať o vydanie tohto záznamu.

Príslušníci polície sa ako mnemotechnickú pomôcku, ktorá im pripomína ich zodpovednosti pri zastavovaní a kontrole, učia skratku GO-WISELY, ktorá predstavuje:

dôvody kontroly ([G]rounds for the search)

predmet kontroly ([O]bject of the search)

predloženie legitimácie, ak je policajt v civilnom odevu ([W]arrant card must be produced if in plain clothes)

identifikáciu – policajt musí podozrivému oznámiť svoje meno ([I]dentify, the PC must inform the suspect of his name)

názov policajnej stanice, na ktorej príslušný policajt pracuje ([S]tation, the police station at which the constable works)

nárok na kópiu záznamu o kontrole ([E]ntitlement to a copy of the search record)

príslušník polície má zákonnú právomoc na zadržanie osoby ([L]egal power being used for detention)

oznámenie, že osoba je zadržaná na účely kontroly ([Y]ou are being detained for the purpose of a search). To znamená, že podozrivej osobe je nevyhnutné oznámiť, že je zadržaná.

PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA 18: SPOJENÉ KRÁĽOVSTVO

Hertfordshirská polícia monitoruje kvalitu zastavení a kontrol

Formuláre o zastavení a kontrole, ktoré v apríli 2007 zaviedla hertfordshirská polícia, obsahujú časť, ktorá umožňuje zastaveným osobám vytvoriť záznam o kvalite zastavenia. Policajný zbor v Hertfordshire je prvým policajným zborom v Spojenom kráľovstve, ktorý tento postup vykonáva systematicky. Na konci zastavenia s kontrolou sú policajti povinní požiadať zastavenú osobu:

„Označte odpoveď, ktorú považujete v súvislosti so zastavením miestnou políciou za správnu:

- Rozumiem dôvodu svojho zastavenia. Áno/nie
 - Počas zastavenia so mnou zaobchádzali profesionálne, úctivo a dôstojne. Áno/nie
- Prosím, podpíšte sa.“

PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA 19: RAKÚSKO

Zdvorilé oslovenie

Rakúske právne predpisy obsahujú usmernenia o spôsobe, akým by polícia mala oslovovať občanov. V paragrafe 5 odseku 2 nariadenia o usmerneniach sa ustanovuje: „Orgány verejnej bezpečnosti používajú formálny spôsob oslovenia (t. j. „Sie“) vo vzťahu ku všetkým osobám, ktoré sa zvyčajne oslovujú alebo vyžadujú oslovenie týmto spôsobom.“⁽⁸²⁾ Okrem toho ministerstvo vnútra vydalo vyhlášku o jazyku, ktorý majú používať príslušníci polície s cieľom predchádzať vzniku dojmu diskriminačného, pokorujúceho, ponižujúceho alebo predpojatého zaobchádzania. Vo vyhláške zo 7. augusta 2002 sa stanovuje, že „... dobrá povest a prijatie zo strany občanov, ako aj účinnosť plnenia úloh bezpečnostných služieb závisí vo veľkej miere od toho, ako sa príslušníci polície správajú k iným osobám, najmä k osobám cudzieho pôvodu a k príslušníkom skupín vystavených diskriminácii. Preto je z tohto hľadiska pre profesionálne vykonávanie policajnej práce nevyhnutné, aby každý príslušník bezpečnostných služieb používal taký jazyk a výrazy, ktoré nevzbudzujú dojem diskriminačného, pokorujúceho, ponižujúceho ani predpojatého postupu a/ani neumožňujú domnievať sa, že uvedené motívy sú súčasťou základného postoja.“⁽⁸³⁾

⁽⁸²⁾ Pozri nariadenie o usmerneniach ((Richtlinien-Verordnung - RLV) StF: BGBl. Nr. 266/1993).

⁽⁸³⁾ Vyhláška ministerstva vnútra, Generálna správa pre verejnú bezpečnosť zo 7. augusta 2002 o jazyku, ktorý majú používať príslušníci polície (Erlas des BMI, Generaldirektion für die öffentliche Sicherheit vom 07.08.2002, GZ 19.038/237-GD/01, betreffend Sprachgebrauch in der Exekutive).

Keďže existencia uvedených pravidiel je, samozrejme, nevyhnutná, je takisto dôležité, aby boli zavedené niektoré mechanizmy dohľadu s cieľom monitorovať ich vykonávanie v praxi.

4.7. Úvahy pre budúcnosť

Na základe britského riešenia otázky diskriminačného etnického profilovania je dostupný veľký rozsah dôkazov a množstvo literatúry týkajúcich sa Spojeného kráľovstva. Musíme veriť, že v budúcnosti budeme môcť byť svedkami podobnej reakcie v ďalších členských štátoch EÚ, ktoré v súčasnosti zaznamenávajú vyššiu úroveň prisťahovalectva, opätovné úsilie o boj proti terorizmu a nevyhnutnosť účinnej práce polície.

Keďže cieľom tejto príručky je poskytnúť praktický a užitočný nástroj, agentúra FRA odkazuje čitateľov na svoju webovú stránku (<http://fra.europa.eu/>), na ktorej sa nachádzajú dôkazy, prípadové štúdie, akčné dokumenty a všeobecná literatúra súvisiaca s otázkami, ktorými sa zaoberá táto príručka.

Stručné zhrnutie niektorých hlavných bodov príručky

- Za diskrimináciu sa považuje, ak sa s niektorými osobami zaobchádza menej priaznivo ako s ostatnými osobami v podobnej situácii. To je v súvislosti s vykonávaním právomocí zastavovať a kontrolovať nezákonné.
- Odkaz na rasovú, etnickú alebo náboženskú príslušnosť nejakej osoby je prijateľný v rámci opisu konkrétnej podozrivej osoby v súvislosti s konkrétnym trestným činom. Rasová, etnická alebo náboženská príslušnosť sa môžu brať do úvahy takisto v prípade, že existujú osobitné informácie týkajúce sa konkrétneho trestného činu.
- Rozhodnutie zastaviť a kontrolovať nejakú osobu, ktoré sa zakladá výlučne alebo najmä na rasovej, etnickej alebo náboženskej príslušnosti tejto osoby, je možné považovať za diskriminačné etnické profilovanie, ktoré je nezákonné.
- Je potrebné, aby policajti kladli dôraz najmä na faktory špecifické pre príslušnú osobu, ktoré ju vymedzujú ako konkrétnu podozrivú osobu. V centre záujmu by preto malo byť správanie danej osoby. „Správanie“ neznamená fyzický vzhľad.
- Diskriminačné etnické profilovanie môže mať škodlivý vplyv na vzťahy s komunitou a môže poškodiť aj ďalšie metódy práce polície, ktoré sa spoliehajú na spoluprácu a dôveru verejnosti. Okrem toho existujú dôkazy, ktoré naznačujú, že diskriminačné etnické profilovanie je neúčinné vzhľadom na „mieru úspešnosti zásahov“ vyplývajúcu zo zastavení, t. j. na to, či sa v dôsledku zastavenia uskutočnilo zatknutie a/alebo trestné stíhanie.
- Na zníženie rizika diskriminačného etnického profilovania by príslušníci polície mali absolvovať vhodný výcvik. Okrem toho by nadriadení pracovníci mali sledovať výkon právomocí zastavovať a kontrolovať.
- Sledovanie výkonu zastavovania a kontroly si vyžaduje zhromažďovať údaje rozčlenené podľa rasy s cieľom zistiť, či sa právomoci vykonávajú primerane v závislosti od zloženia obyvateľstva. To je dôležité aj na podporu tvrdení o existencii nepriamej diskriminácie vykonávanej orgánmi činnými v trestnom konaní.
- Pri zhromažďovaní údajov o etnickom pôvode je potrebné zaviesť primerané opatrenia na ochranu súkromia; konkrétne na zhromažďovanie uvedených údajov na štatistické účely je potrebné dosiahnuť anonymitu a získať informovaný súhlas zastavených a kontrolovaných osôb.

Bibliografia

Webové stránky

European Union Agency for Fundamental Rights (FRA):

<http://www.fra.europa.eu>

Committee of Ministers of the Council of Europe:

<http://www.coe.int/cm>

European Commission against Racism and Intolerance (ECRI):

<http://www.coe.int/ecri>

European Court of Human Rights:

<http://www.echr.coe.int>

European Court of Justice:

<http://www.curia.eu>

European Union legislation:

<http://eur-lex.europa.eu/>

European Parliament:

<http://www.europarl.europa.eu>

United Nations High Commissioner for Human Rights:

<http://www.ohchr.org>

Úradné dokumenty

Organizácia Spojených národov

SCHEININ M., UNITED NATIONAL SPECIAL RAPORTEUR ON THE PROMOTION AND PROTECTION OF HUMAN RIGHTS WHILE COUNTERING TERRORISM, 'Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights while countering terrorism', UN Doc. A/HRC/4/26, 29 January 2007

UNITED NATIONS COMMITTEE ON THE ELIMINATION OF RACIAL DISCRIMINATION, 'Concluding Observations of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination on Austria', UN Doc. CERD/C/60/CO/1, 21 May 2002

UNITED NATIONS COMMITTEE ON THE ELIMINATION OF RACIAL DISCRIMINATION, General Comment No. 31, 'The Prevention of Racial Discrimination in the Administration and Functioning of the Criminal Justice System', para. 20, UN Doc. A/60/18 (SUPP), 3 October 2005

UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS COMMITTEE, 'General Comment No. 29, States of Emergency', UN Doc. CCPR/C/21/Rev.1/Add.11, 31 August 2001

Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe

OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER ON NATIONAL MINORITIES, 'Recommendations on Policing in Multi-Ethnic Societies', 2006, available at:
<http://www.osce.org/documents/>

Rada Európy

COMMITTEE OF MINISTERS OF THE COUNCIL OF EUROPE, Recommendation Rec(2001)10 on the European Code of Police Ethics, 19 September 2001 and Explanatory Memorandum, available at: http://www.coe.int/t/cm/adoptedTexts_en.asp

COUNCIL OF EUROPE COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS, 'Protecting the right to privacy in the fight against terrorism', Issue Paper, CommDH/Issue Paper(2008)3, available at: http://www.coe.int/t/commissioner/WCD/Search_en.asp#

COUNCIL OF EUROPE COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS, 'Stop and Searches on ethnic or religious grounds are not effective', View Point of 20 July 2009, available at: http://www.coe.int/t/commissioner/Viewpoints/default_en.asp

ECRI (EUROPEAN COMMISSION AGAINST RACISM AND INTOLERANCE), General Policy Recommendation No 11 on Combating Racism and Racial Discrimination in Policing, 29 June 2007, Doc. CRI(2007)39

Európska únia

EUROPEAN COUNCIL, Council Framework Decision 2008/977/JHA of 27 November 2008 on the protection of personal data processed in the framework of police and judicial cooperation in criminal matters Official Journal L 350, 30.12.2008, p. 60

EUROPEAN MONITORING CENTRE OF RACISM AND XENOPHOBIA, 'Perceptions of Discrimination and Islamophobia – Voices from Members of Muslim Communities in the European Union', 2006, available at: <http://fra.europa.eu>

EUROPEAN PARLIAMENT, Recommendation to the Council on profiling, notably on the basis of ethnicity, and race, in counter-terrorism, law enforcement, immigration, customs and border control, P6_TA-PROV(2009)0314 available at: <http://www.europarl.europa.eu/RegWeb/application/registre>

EUROPEAN PARLIAMENT, Resolution of 20 November 2008 on the proposal for a Council framework decision on the use of Passenger Name Record (PNR) OJ C 16E, 22.1.2010, available at: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:016E:0044:0049:EN:PDF>

EUROPEAN COMMISSION, Communication on the application of Directive 2000/43/ EC (COM (2006) 643), available at: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0643:FIN:EN:PDF>.

EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS, 'Opinion of the European Union Agency for Fundamental Rights on the Proposal for a Council Framework Decision on the use of Passenger Name Record (PNR) data for law enforcement purposes', 28 October 2008

EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS, 'EU-MIDIS – European Union Minorities and Discrimination Survey - Main Results Report', 2009, available at: http://fra.europa.eu/fraWebsite/eu-midis/index_en.htm

EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS 'EU-MIDIS Survey Questionnaire', 2009, available at: http://fra.europa.eu/fraWebsite/eu-midis/index_en.htm

EUROPEAN UNION AGENCY FOR FUNDAMENTAL RIGHTS, 'EU-MIDIS – European Union Minorities and Discrimination Survey – Data in Focus Report 4 – Police Stops and Minorities', 2010, available at: http://fra.europa.eu/fraWebsite/eu-midis/index_en.htm

Opinion of the EUROPEAN DATA PROTECTION SUPERVISOR on the Communication from the Commission to the European Parliament and the Council on an area of freedom, security and justice serving the citizen, 2009/C 276/02, available at: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:276:0008:0020:EN:PDF>

Vnútroštátna úroveň

ASSOCIATION OF POLICE AUTHORITIES, 'Stop and Search, Know Your Rights Leaflet', 2009, available at: <http://www.mpa.gov.uk>

BRITISH TRANSPORT POLICE AUTHORITY, 'Minutes of Stakeholder Relations and Communications Strategy Committee Meetings of 20 January 2009', available at: <http://www.btpa.police.uk>

BRITISH TRANSPORT POLICE AUTHORITY, 'Minutes of Stakeholder Relations and Communications Strategy Committee Meetings of 6 April 2009', available at: <http://www.btpa.police.uk>

CENTRE D'ANALYSE STRATEGIQUE, 'Enquête sur les Violences Urbaines - Comprendre les Emeutes de Novembre 2005: les Exemples de Saint-Denis et d'Aulnay-Sous-Bois', Rapports et documents no4 – 2006, available at: http://www.strategie.gouv.fr/article.php3?id_article=353

HOME OFFICE, 'The Stephen Lawrence Inquiry: Report of an Inquiry by Sir William Macpherson of Cluny', Cm 4262-I, February 1999, available at: <http://www.archive.official-documents.co.uk/>

HOUSE OF COMMONS HOME AFFAIRS COMMITTEE, 'The Macpherson Report – Ten Years On' Twelfth Report of Session 2008–09, 22 July 2009, available at: <http://www.publications.parliament.uk>

THE INTERNATIONAL SECURITY & COUNTER-TERRORISM ACADEMY, 'The SDR™ (Search, Detect and React)™', available at: <http://www.sdr.org.il/index.html>

METROPOLITAN POLICE AUTHORITY, 'Section 44 Terrorism Act 2000 standard Operating Procedures 2007, Issue 1.1', available at: http://www.met.police.uk/foi/pdfs/policies/stop_and_search_s44_tact_2000_sop.pdf

NATIONAL POLICE IMPROVEMENT AGENCY, 'Advice on Stop and Search in Relation to Terrorism', 2008, available at: http://www.npia.police.uk/en/docs/Stop_and_Search_in_Relation_to_Terrorism_-_2008.pdf

ONTARIO HUMAN RIGHTS COMMISSION, 'Inquiry Report, Paying the Price, The Human Cost of Racial Profiling', 2003, available at: <http://www.ohrc.on.ca/en/resources>

SCARMAN, G. S, LORD (1981), 'The Scarman Report: The Brixton Disorders, 10- 12 April 1981', Home Office, London, HMSO, 1981

UK MINISTRY OF JUSTICE, 'Statistics on Race and the Criminal Justice system 2007/2008', April 2009, available at: °<http://www.justice.gov.uk/publications/statistics.htm>

UK MINISTRY OF JUSTICE, 'Statistics on Race and the Criminal Justice System 2006/7', July 2008, available at: <http://www.justice.gov.uk/publications/statistics.htm>

US CUSTOMS SERVICE, 'Better Targeting of Airline Passengers for Personal Searches Could Produce Better Results, Fiscal Year 1998', 1998, GAO/GGD-00-38, available at: <http://www.gao.gov/>

US DEPARTMENT OF JUSTICE, CIVIL RIGHTS DIVISION, 'Guidance Regarding the Use of Race by Federal Law Enforcement Agencies', 2003, available at: <http://www.usdoj.gov>

Odborná literatúra

BEST D., STRANG J., BESWICK T. & GOSSOP M., 'Assessment of a Concentrated, High-Profile Police Operation. No Discernible Impact on Drug Availability, Price or Purity', 41 British Journal of Criminology (2001)

COHEN J., GORR W. AND SINGH P., 'Estimating Intervention Effects in Varying Risk Settings: Do Police Raids Reduce Illegal Drug Dealing at Nuisance Bars?', 41.2 Criminology (2003)

DELSOL R. AND SHINER M., 'Regulating Stop and Search: A Challenge for Police and Community Relations in England and Wales', 14.3 Critical Criminology (2006)

DE SCHUTTER O. AND RINGELHEIM J., 'Ethnic Profiling: A rising Challenge for European Human Rights Law', 71.3 Modern Law Review, 358-384

DINANT J.-M., LAZARO C., POULLET Y., LEFEVER N. AND ROUVROY A., 'Application of Convention 108 to the Profiling Mechanism - Some ideas for the future work of the consultative committee' (T-PD), Doc. T-PD (2008)01, available at: http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/data_protection/documents/

EUROPEAN UNION NETWORK OF INDEPENDENT EXPERTS ON FUNDAMENTAL RIGHTS (2006), 'Opinion on Ethnic Profiling', CFR-CDF.Opinion4.2006, available at: http://ec.europa.eu/justice_home/cfr_cdf/list_opinions_en.htm

GOODEY J (ed.), 14.3 Critical Criminology (2006), (Special edition on ethnic profiling)

GROSS S. R. & LIVINGSTON D., 'Racial Profiling Under Attack', 102.5 Columbia Law Review (2002)

HARCOURT B., 'Rethinking Racial Profiling: A Critique of the Economics, Civil Liberties, and Constitutional Literature, and of Criminal Profiling More Generally', 71.4 University of Chicago Law Review (2004)

HARRIS D. (2002), 'Flying while Arab: Lessons from the Racial Profiling Controversy', 6.1 Civil Rights Journal, (Winter 2002) 8 available at: <http://www.usccr.gov/pubs/pubsndx.htm>

HARRIS D. (2002), 'Profiles in Injustice; Why Racial Profiling Cannot Work', The New Press, 2003

HAVIS S. & BEST D., 'Stop and Search Complaints (2000-2001)', London: Police Complaints Authority, 2004, available at: <http://www.ipcc.gov.uk>

HILDEBRANDT M. & GUTWIRTH S. (eds.), 'Profiling the European Citizen: Cross Disciplinary Perspectives' Springer, 2008, Dordrecht

HILL E. (2002), 'An Evaluation of Racial Profiling Data Collection and Training', Legislative Analysis Office, available at: http://www.lao.ca.gov/2002/racial_profiling/8-02_racial_profiling.pdf

MCCLUSKEY J. D., MASTROFSKI S. D., AND PARKS R. B., 'To acquiesce or rebel: Predicting citizen compliance with police requests', 2.3 Police Quarterly (1999), available at: <http://pqx.sagepub.com>

MILLER J., BLAND N AND QUINTON P., 'The Impact of Stops and Searches on Crime and the Community', Police Research Series Paper, 2000, Number 127, Home Office, available at: <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/policerspubs1.html>

MILLER J., DAVIS R.C., HENDERSON N.J., MARCOVIC J. & ORTIZ C.W. report: Measuring Influences on Public Opinion of the Police Using Time-Series Data, 5 Police Quarterly (2005), available at: <http://pqx.sagepub.com>

MILLER J., GOUNEV P., PAP A.L., WAGMAN D., BALOGI A., BEZLOV T., SIMONOVITS B. & VARGHA L., 'Racism and Police Stops: Adapting US and British Debates to Continental Europe', 5.3 European Journal of Criminology (2008), available at:

<http://euc.sagepub.com>

MODOOD T., BERTHOUD R., LAKEY J., NAZROO J., SMITH P., VIRDEE S. & BEISHON S., 'Ethnic Minorities in Britain Diversity and Disadvantage: Fourth National Survey of Ethnic Minorities', Police Studies Institute, 1997

MORGAN R., NEWBURN T., 'The Future of Policing', Clarendon Press/Oxford University Press, 1997

PHILLIPS C. AND BOWLING B. 'Racism, Ethnicity, Crime and Criminal Justice' in MAGUIRE M., MORGAN B. & REINER R. (eds.), 'The Oxford Handbook of Criminology', 3rd edition, 2002, Oxford University Press

QUINTON P., BLAND N. & MILLER J. (2000), 'Police Stops, Decision-Making and Practice', Police Research Series, Paper 130, Home Office, available at:

<http://www.homeoffice.gov.uk/>

ROSENBAUM D. P., SCHUCK D. A., COSTELLO S. K., HAWKINS D. F., & RING M. K., 'Attitudes Toward the Police: The effects of Direct and Vicarious Experience', 8 Police Quarterly (2005)

SHERMAN L. W., 'Police crackdowns: Initial and residual deterrence,' in TONRY M., & MORRIS N. (eds.), 'Crime and justice: A review of research', Volume 12, University of Chicago Press (1990)

SHUFORD, R. T. 'Civil Rights in the Next Millennium: Any way you slice it: Why Racial Profiling is Wrong.' 18 St. Louis University Public Law Review, pp. 371-385

SIMON, P., '„Ethnic“ statistics and data protection in the Council of Europe countries'. Study Report. European Commission against Racism and Intolerance, November 2007, available at: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/activities/Themes/Ethnic_statistics_and_data_protection.pdf

SPITZER E., Attorney General of the State of New York, 'The New York City Police Department's „Stop and Frisk“ Practices: A Report to the People of the State of New York', 1999

STONE V. & PETTIGREW N., 'The views of the public on stops and searches', Home Office Policing and Reducing Crime Unit, Police Research Series, Paper 129, 2000, available at: <http://www.homeoffice.gov.uk>

VAN DER TORRE E.J. AND FERWERDA H.B., 'Preventief fouilleren, Een analyse van het proces en de externe effecten in tien gemeenten', (Preventive searching, an analysis of the process and the external effects in ten municipalities), The Hague: Beke: Arnhem, Politie & Wetenschap, Zeist, 2005

Weitzer R, Tuch S.A., 'Determinants of Public Satisfaction with the Police', 8.3 Police Quarterly (2005), available at: <http://pqx.sagepub.com>

WRENCH J., 'Diversity Management and Discrimination: Immigrants and Ethnic Minorities in the EU', Ashgate, Aldershot 2007

ZERBES I., 'Das Urteil des deutschen Bundesverfassungsgerichts zur Online-Durchsuchung und Online-Überwachung, Grundrechtlicher Schutz der Vertraulichkeit und Integrität informationstechnischer Systeme - auch in Österreich', ÖJZ 2008/89

Publikácie mimovládnych organizácií

AMNESTY INTERNATIONAL (2009), 'Victim or Suspect – A Question of Colour. Racist Discrimination in the Austrian Justice System'. Available at: <http://www.amnesty.org>

ENAR (EUROPEAN NETWORK AGAINST RACISM), Fact sheet 40, Ethnic Profiling, June 2009, available at http://www.enar-eu.org/Page_Generale.asp?DocID=15289&la=1&langue=EN

OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE, 'Ethnic Profiling in the European Union: Pervasive, Ineffective and Discriminatory', Open Society Institute, New York, 2009 available at: http://www.soros.org/initiatives/justice/articles_publications

OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE, 'Addressing Ethnic Profiling by Police - A Report on the Strategies for Effective Police Stop and Search Project', Open Society Institute, New York, 2009 available at: http://www.soros.org/initiatives/justice/articles_publications

OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE, 'Profiling Minorities: A study of Stop and Search Practices in Paris', Open Society Institute, New York, 2009, available at: http://www.soros.org/initiatives/justice/articles_publications

OPEN SOCIETY JUSTICE INITIATIVE, '„I can stop whoever I want“ – Police Stops of Ethnic Minorities in Bulgaria, Hungary and Spain', Open Society Institute, New York, 2007, available at: http://www.soros.org/initiatives/justice/articles_publications

Legislatívne nástroje

Európska únia

EU Directive 2000/43/EC implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin, Official Journal L 180, 19.7.2000, p 22

EU Directive 2000/78/EC establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation, Official Journal L 303, 02.12.2000, p 16

EU Directive 2004/113/EC implementing the principle of equal treatment between men and women in the access to and supply of goods and services, Official Journal L 373, 21.12.2004, p. 37

EU Directive 2002/73 on the implementation of the principle of equal treatment for men and women as regards access to employment, vocational training and promotion, and working conditions, Official Journal L 269, 5.10.2002, p. 15

EU Directive 2006/54/EC on the implementation of the principle of equal opportunities and equal treatment of men and women in matters of employment and occupation (Recast), Official Journal L 204 26.7.2006, p. 23

Rakúsko

BMI, Generaldirektion für die öffentliche Sicherheit, Erlass betreffend Sprachgebrauch in der Exekutive, 2002GZ 19.038/237-GD/01

Verordnung des Bundesministers für Inneres, mit der Richtlinien für das Einschreiten der Organe des öffentlichen Sicherheitsdienstes erlassen werden (Richtlinien-Verordnung - RLV) StF: BGBl. Nr. 266/1993

Spojené kráľovstvo

Police and Criminal Evidence Act 1984 (PACE) and accompanying Codes of Practice, available at: <http://police.homeoffice.gov.uk>

The Terrorism Act 2000, available at <http://www.opsi.gov.uk>

Judikatúra

Európsky súd pre ľudské práva

Abdulaziz, Cabales and Balkandali v. United Kingdom ECtHR App. No. 9214/80, 28 May 1985

Cissé v France (Admissibility) ECtHR App No. 51346/99, 16 January 2001

D.H. v. Czech Republic ECtHR App. No. 57325/00, 13 November 2007

Opuz v. Turkey, ECtHR App. No. 33401/02, 9 June 2009

Oršuš and Others v. Croatia ECtHR App No. 15766/03, 17 July 2008

Timishev v Russia ECtHR App. No. 55762/00, 13 December 2005

Gillan and Quinton v. United Kingdom ECtHR App. No. 4158/05, 12 January 2010

Súdny dvor Európskej únie

Case 170/84 *Bilka-Kaufhaus GmbH v. Karin Weber von Hartz* [1986] ECR 1607

Case C-167/97 *Seymour-Smith and Perez* [1999] ECR I-623

Case C-256/01 *Allonby v Accrington & Rossendale College and Others* [2004] I-873

Case C- 300/06 *Voß v. Land Berlin* [2007] ECR I-10573

Komisia OSN pre ľudské práva

Rosalind Williams Lecraft v Spain Comm No. 1493/2006, 30 July 2009

Národná úroveň

Kanada

The Queen v. Campbell, Court of Quebec (Criminal Division),
No. 500-01-004657-042-001, judgment of 27 January 2005, available at:
<http://www.jugements.qc.ca/>

Nemecko

BVerfGE 115,320: BVerfG 518/02 of 4 April 2006, available at:
<http://www.bundesverfassungsgericht.de>

Spojené kráľovstvo

Equal Opportunities Commission v Director of Education [2001] HKLRD 690
R v Immigration Officer at Prague Airport et al, ex p. European Roma Rights Centre et al. [2004] UKHL 55
R (on the application of Gillan et al. v Commissioner of the Metropolitan Police et al. [2006] UKHL 12

Príručka agentúry FRA s názvom Čo je diskriminačné etnické profilovanie a ako mu predísť predstavuje dôkladné preskúmanie postupov profilovania v súvislosti s presadzovaním práva, a zároveň sa usiluje pomôcť čitateľovi lepšie porozumieť teoretickému a praktickému významu tohto pojmu. Keďže táto publikácia je určená najmä ako príručka pre príslušníkov polície na riadiacej úrovni v orgánoch činných v trestnom konaní, podstatný dôraz sa kladie na súvislosti s prácou polície.

Keďže príručka obsahuje prípadové štúdie a praktické príklady, je cenným praktickým zdrojom pre odborníkov v oblasti presadzovania práva.

V príručke sa uvádza, kedy môže byť profilovanie na základe rasovej, etnickej alebo náboženskej príslušnosti diskriminačné a kedy je prípustné. Takisto skúma škodlivý vplyv diskriminačného etnického profilovania. Príručka okrem toho zdôrazňuje negatívny vplyv takéhoto postupu na účinnú prácu polície.